“КАТТА”ЛАР ЮТҚАЗДИМИ?

Тарих сабоғи авлодлар ўртасидаги ихтилофлар оғир фалокатларга олиб борганини кўрсатади. Ўтган асрнинг бошларида Италияда бошланган ва сўнгра Германияга тарқалган дунёқараш 20-30 йилда шундай даҳшатли кўлам касб этдики, оқибатда, инсоният оғир кулфатни бошидан кечирди.

2 -бет

РАБИТА ЭМАС, РОБИТА

...Ахборот асри деймиз, ахборотнинг глобаллашуви асри деб белгилаймиз ҳозирги даврни. Қандай аталса ҳам, бир нарса аниқ: ахборот тилда акс этади ва у тилни ҳам “глобаллаштириши” – йўққа чиқариши мумкин. Бинобарин, ўз лисонини сақлаб қолишга интилган ҳар бир халқ тилдан унинг миллий табиатини бузмасдан фойдаланиши даркор.

3 -бет

“ХАФА БЎЛМАСЛИККА ЎРГАНИШ КЕРАК”

Бу осонми? Аслида одамзот ўз феъл-атворини озгина ўзгартириши чиндан-да мушкул иш экан. (феълни ўзгартиришдан кўра, тоғни ўрнидан қўзғатмоқ осонроқ, дейдилар) Аммо ўрганишнинг эрта-кечи, чеки-чегараси ҳам йўқ! Энг қизиғи — қанча кўп билсак, билмаслигимиз ҳам шунча ортаверади!

4 -бет

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan E-mail: hurriyat@yandex.ru № 6 (468) 2006-yil 15-fevral

«HURRIYAT»га 2006 йил учун обуна йил бўйи давом этади

Газетамизни ўқиб боринг, ютқазмайсиз!

Нашр кўрсаткичи — 233

Жараён

ИНТЕРНЕТ МАСЪУЛИЯТСИЗЛИК МАКОНИ ЭМАС

ёхуд тармоқни ҳуқуқий жиҳатдан бошқариш зарурати хусусида

Ҳозирда Интернет журналистикасининг ҳуқуқий асослари ва меъёрлари, анъанавий журналистикадан фарқли жиҳатлари турли баҳс-мунозараларга сабаб бўлмоқда. Биз ҳам бундан четда турганимиз йўқ. «Hurriyat»нинг 19 январдаги сонида журналист Тошпўлат Раҳматуллаевнинг «Интернет оммавий ахборот воситасими?» деган мақоласи чоп этилган эди. Муаллифнинг муштарийларимиз диққатига ҳавола этилаётган қуйидаги мақоласида ҳам Интернетни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш муаммолари атрофида сўз юритилади. Аввал хабар берганимиздек, айни пайтда Олий Мажлис Қонунчилик палатасида ОАВга тегишли бешта қонун лойиҳаси иккинчи ўқишда кўриб чиқилмоқда. Демак, мақолаларда кўтарилган муаммолар биз учун нисбатан янги бўлишига қарамай ўта долзарб ва муҳимдир. Таҳририятимиз бу борада билдириладиган бошқа фикр-мулоҳазаларни ҳам газета саҳифаларига чиқариб, кенг муҳокамани бошлашга тайёр.

Интернет тармоғида ахборот тарқатишни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш масаласи бутун дунёда энг долзарб муаммолардан бирига айланган. Бу йўналишда фақат тармоқнинг ўзида билдирилаётган мулоҳазалар юзлаб сайтлардан жой олган бўлиб, уларнинг ҳажми қоғозда чоп этилган тақдирда ўн минглаб саҳифани ташкил этади. Интернетни тартибга солишга бўлган эҳтиёж, талаб қандай пайдо бўлди, у нега бунчалик долзарблик касб этмоқда?

Интернет вужудга келиб, ахборот тизими сифатида тарқала бошланган дастлабки пайтларда тармоқ глобал характерга эга эканлиги, уни бошқарадиган ягона марказ йўқлиги ва бўла олмаслиги мутахассисларда ва фойдаланувчиларда уни бошқаришнинг ҳожати ҳам, имкони ҳам йўқ деган тасаввурни уйғотган эди. Тартибга солиш учун қилинган ҳар қандай интилиш янги тизимни бўғиш, чеклаб қўйиш, ахборот олиш эркинлигига дахл этиш сифатида талқин этилган эди.

Лекин кўп ўтмай Интернетда ёлғон, туҳмат, маълум бир фуқаро шахсини обрўсизлантирувчи ахборотнинг кўпайиши, муаллифлик ҳуқуқини менсимаслик каби ҳолатлар тармоқни тартибга солиш зарурлигини кўрсатди. Агар аниқ чоралар кўрилмаса, юзага келаётган ҳолат Интернетнинг ўзига ҳам салбий таъсир қилиши намоён бўлиб қолди. Масалан, тармоқдаги ахборотнинг ҳаққонийлигига ишонмайдиганлар кўпайди. Ўтган йилнинг охирида жаҳоннинг тараққий этган 25та мамлакатида ўтказилган тадқиқот натижасига кўра Интернет ахборот манбаи сифатида ТВ ва радиога нисбатан олдинга ўтиб кетган. Лекин, шу билан бирга, ундаги ахборотнинг ҳаққонийлигига ишонувчилар сони нисбатан кам. Бундайлар Японияда сўровда қатнашганларнинг 13, Германияда 25, Щвецияда 33, Хитойда 58, Жанубий Кореяда 70 фоизни ташкил этаркан.

Ана шундай бўлгандан кейин Интернетни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш нафақат фойдаланувчилар учун, балки тармоқнинг тозалиги ва янада тараққий этишига манфаатдор бўлган сайт эгалари ва провайдерлар учун ҳам муҳимлиги исбот талаб этмайди.

Интернетнинг катта бир тармоқ ва ахборот манбаи сифатидаги ўзига хос хусусияти реал ҳаётда ўхшаши бўлмаган махсус хусусий муаммоларни юзага келтирмоқда. Улардан бири тармоқда муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш масаласидир. Иккинчиси, электрон тижоратни тартибга солиш муаммоси. Бунга Интернет орқали шартнома тузиш, рекламанинг ҳаққонийлигини таъминлаш, Интернетдаги тадбиркорликни солиққа тортиш масалаларини киритиш мумкин. Учинчи муаммо товар белгиларини тармоқда фойдаланиш билан боғлиқ.

Тўртинчи ҳуқуқий муаммо провайдерлар ва сайт эгаларининг улар серверида мавжуд ахборот мазмунига жавобгарлигини аниқлаш масаласидир. Бу ерда шуни инобатга олиш керакки, қатор мамлакатларда бу йўналишда қабул қилинган қонуну қарорлар фақат миллий хусусиятлардан келиб чиққан бўлиб, Интернетнинг умумжаҳон характерга эга эканлиги инобатга олинмаган. Бешинчиси, информацион хавфсизлик, жумладан, компьютер жиноятчилиги масаласидир. Олтинчиси, фуқароларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳамда юридик шахсларнинг туҳмату бўҳтонлардан ҳимоя этиш масаласи. Еттинчиси эса, шахсга доир хусусий ахборотнинг дахлсизлигини таъминлаш, яъни шахсий ҳаёт ва хусусий характердаги маълумотларнинг сир сақланиши масаласидир.

Интернет жадал ривожланиб бораётган мамлакатларда ҳуқуқ соҳасида янги ихтисос — Интернет ҳуқуқи вужудга келаётганлиги уқтирилмоқда. Украинада юридик хизматлар бозорини ўрганиш мақсадида ўтказилган тадқиқот натижасига кўра ушбу мамлакатда Интернет ҳуқуқи мутахассисларига талаб умумий талабдан ўртача ёки юқори даражада бўлган. Бу ҳақда маълумот берган тадқиқотчи «шу билан бирга, ҳалигача Интернет ҳуқуқи нима эканлиги, унинг ҳуқуқий табиати нимада намоён бўлиши номаълумлигича қолаётганлигини» қайд этади.

Ушбу йўналишда хорижда амалга оширилаётган ишларни ўрганиш ва кераклисини ўзимизда ҳам жорий этиш муҳим вазифалардан бири бўлиб турибди. Австралияда тармоқ орқали ноқонуний ахборот тарқатилганлиги учун Интернетда ахборот мазмунини тартибга солишга қаратилган қонунлар қабул қилинган эди. Германияда «Провайдерлар жавобгарлиги тўғрисида»ги қонун мавжуд. Қатор мамлакатларда соҳани тартибга солишга қаратилган «Интернетни ҳимоя этиш тўғрисида», «Интернетдаги шахсий ахборотни ҳимоя этиш тўғрисида» ва бошқа қонунлар қабул қилинган.

Айниқса, Россияда Интернет тармоғини ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш бўйича амалга оширилаётган ишларни ўрганиш биз учун муҳимдир. Бу ерда муаммонинг турли қирралари тадқиқ этилган китоблар, кўплаб мақолалар чоп этилган, илмий изланишлар олиб борилмоқда, бир нечта диссертация ҳам ҳимоя қилинган. Махсус ташкил этилган «Ҳуқуқ ва Интернет» сайтидан турли мазмун ва йўналишдаги тадқиқотлар ўрин олган ва унда мунтазам равишда мавзуга бағишланган интернет-анжуманлар ўтказилиб турилади. Москва давлат юридик академияси таъсис этган «Интернетда Россия ҳуқуқи» электрон журнали мавжуд.

Мамлакатимизда замонавий технологияларни жорий этиш ва янада ривожлантириш ҳамда шу муносабат билан юзага келиши мумкин бўлган ҳуқуқий масалаларни тартибга солиш учун амалий ишлар қилинмоқда. Бундан тўрт йил олдин Олий Мажлиснинг Саноат, қурилиш, транспорт ва алоқа қўмитаси қатор халқаро ташкилотлар билан «Ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) ва қонунчилик» мавзусида давра суҳбати ўтказган эди. Унда АКТ бўйича мавжуд қонунчилик базаси таҳлил этилган, қонунларга ўзгартиришлар киритиш, янгиларини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш, энг асосийси, Ўзбекистонда ахборот ва коммуникация технологияларини ривожлантириш концепцияси таҳлил этилган эди.

Шунингдек, юртимиз вакиллари Москвада бўлиб ўтган «Ҳуқуқ ва Интернет» VI Халқаро анжуманида ҳамда информацион жамият масалалари бўйича Женевада (2003) ва Тунисда (2005) ўтказилган халқаро саммитларда иштирок этишди.

Айниқса, кейинги йилларда АКТни янада такомиллаштириш ва унинг ҳуқуқий базасини мустаҳкамлашга қаратилган кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилди. Бунга энг аввало Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 30 майдаги “Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш тўғрисида”ги фармони ва шундан кейин қабул қилинган «Ахборотлаштириш тўғрисида», «Электрон рақамли имзо тўғрисида», «Электрон тижорат тўғрисида», «Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида»ги қонунлар мисол бўла олади.Ўтган йилнинг ўзида ушбу қонунларни ҳаётга тадбиқ этишга қаратилган қатор қарорлар эълон қилинди.

Мамлакатимизда компьютерлаштиришни ва ахборот-коммуникация технологояларини ривожланитириш бўйича мувофиқлаштирувчи кенгаш фаолият юргизмоқда. Шунингдек, 2002 йилдан «InfoCom.uz» ахборот-таҳлилий журнали чиқиб турибди.

АКТ соҳасида кадрлар тайёрлашга эътибор кучайтирилди. Тошкент ахборот технологиялари университетида бир қанча йўналишлар, жумладан, «Ахборот хавфсизлиги», «Электрон тижорат» йўналишлари бўйича мутахассислар тайёрланмоқда. Ўтган йили эса Самарқанд, Фарғона, Урганч, Нукус ва Қарши шаҳарларида университетнинг филиаллари ташкил этилди.

Албатта, амалга оширилаётган ишлар мамлакатимизда АКТни тараққий этишига асос бўлади, унинг хавфсизлигини таъминлайди. Шу билан бирга, Интернетнинг юқорида санаб ўтилган ўзига хос муаммоларини ҳал этиш йўлида қилиниши лозим бўлган вазифаларни аниқ белгилаб олиш ва уларни амалга ошириш зарур. Агар биз учун электрон тижорат, реклама ҳаққонийлиги, товар белгиларидан фойдаланиш муаммолари эрта-индин воқеликка айланадиган бўлса, ахборот хавфсизлигини таъминлаш, фуқаролар шаъни ва қадр-қимматини ҳимоя этиш, хусусий ахборотни дахлсиз бўлиши кабилар аллақачон долзарблик касб этган.

Ҳозирда Ўзбекистоннинг ўзида, яъни «.UZ» миллий домени ҳудудида рўйхатга олинган интернет-ресурслар сони 6000га етган. Бундан ташқари чет элларда ташкил этилиб, юртимиз ҳақида ахборот тарқатаётган кўплаб сайтлар мавжуд. Улар ҳам юқорида тилга олинган иллатлардан холи эмас. Уларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш йўллари қандай? Умуман, «Интернетни тартибга солиш ёки бошқариш» деганда нималар тушунилади ва у қандай амалга оширилади? Бу масалалар чуқур ўрганилиши ва уларга аниқлик киритилиши талаб этилади.

(Давоми 2-бетда)

Танлов

ОАВ ВАКИЛЛАРИ УЧУН “ОЛТИН ҚАЛАМ” ХАЛҚАРО ТАНЛОВИ

“Олтин қалам” халқаро танлови Жаҳон матбуоти эркинлиги кунига бағишланган бўлиб, у миллий ва халқаро журналистиканинг энг юксак ютуқларини кенг оммалаштириш, ОАВ ходимларининг фуқаролик позициясини намоён этиш ҳамда журналистларда танқидий фикрлашни ва ижодий фаолиятга янгича ёндашувларни шакллантириш мақсадида ўтказилади. Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси ва Журналистларни қайта тайёрлаш халқаро маркази танлов ташаббускорлари бўлиб, у ҳар йили ўтказилади. Танлов натижалари 3 май — Жаҳон матбуоти эркинлиги куни эълон қилинади.

Танлов турли номинацияларда маҳаллий ОАВ — телевидение, радио, матбуот (охиргиси интернет-журналистикани ҳам ўз ичига олади) ходимлари ўртасида ўтказилади. Битта номинация эса чет эллик журналистлар учун мўлжалланган. Танловда қатнашиш учун буюртмалар ОАВ жамоаларидан, ижодий уюшмалардан, журналистика йўналишидаги нодавлат нотижорат ташкилотлардан (даъвогар биттадан ортиқ бўлмаслиги керак), шунингдек, мустақил журналистлардан қабул қилинади.

“Олтин қалам” танловини ҳар йили ўтказиш билан боғлиқ харажатлар ва танлов ғолиби учун мукофотлар давлат бюджети ҳамда республикадаги, шунингдек, халқаро ташкилотлар томонидан молиялаштирилади.

1. “ОЛТИН ҚАЛАМ” НИШОНИНИНГ ТУЗИЛИШИ:

“Олтин қалам” нишони “Рондо” пероси шаклида бўлиб, перонинг уч қисми юқорига қаратилган ҳолда жойлаштирилган. Нишон кўкракнинг чап томонига тақилади.

Нишон кумушдан ясаладиди ва тилла сув билан қопланади.

2. ТАНЛОВ ШАРТЛАРИ:

2.1. Конкурсга аввалги йилнинг 31 мартидан жорий йилнинг 31 мартигача бир йил давомида газета-журналларда чоп этилган, радиода эфирга узатилган ва телевидениеда намойиш этилган материаллар 10 апрелгача қабул қилинади.

2.2. Конкурс икки кўринишда ўтказилади:

Асосий номинация — энг яхши журналистик материал учун.

Мукофотлар ОАВларининг уч тури бўйича таъсис этилади: — телевидение; — радио; — матбуот (интернет-журналистика ҳам киради). — Рағбатлантирувчи мукофотлар доирасидаги номинациялар: — журналистика ривожига қўшган ҳиссаси учун;

— йилнинг энг яхши дебюти учун; — энг яхши карикатура учун; — энг яхши фоторепортаж учун; — чет эллик журналистнинг Ўзбекистон тўғрисидаги энг яхши материаллари учун.

2.3. Танловга босма, радио ва телематериаллар (камида 5 та иш) тақдим этилади. Босма нашр учун: материал чоп этилган даврий нашрнинг асли (ёки нусхаси).

Телекўрсатув (видеоматериал)лар учун: — видеоматериалларнинг давомийлиги 3 минутдан 30 минутгача бўлиши керак; — материал, ахборот ташувчи воситанинг қандай кўринишида бўлмасин, рангли тасвирда бўлса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Радиоэшиттириш (аудиоматериал)лар учун: — материалларнинг давомийлиги 5 минутдан 30 минутгача бўлиши керак; — материал ёзилган аудиокассета ёки системали диск.

2.4. Ишга муаллиф тўғрисида қуйидаги маълумотлар илова қилинади:

— фамилияси, исми ва отасининг исми, профессионал фаолияти тўғрисида қисқача маълумот; — манзили, телефони; — паспортга оид маълумотлари.

3. ТАНЛОВНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ.

Танлов иштирокчиларининг ишларини етакчи журналистлар, жамоат ташкилотлари, жамғармалар, манфаатдор вазирлик ва идораларнинг вакиллари орасидан танланган халқаро ва республика экспертларидан иборат танлов ишларини кўриш ва баҳолаш бўйича жюри кўриб чиқади.

Ишлар қуйидаги мезон бўйича баҳоланади: мавзунинг долзарблиги, иш мазмунининг ижтимоий аҳамияти, материални етказишдаги аниқлик ва ўзига хослик, жанрнинг хилма-хиллилиги ва бошқалар. Ҳар бир иш беш балли система бўйича баҳоланади. Рағбатлантирувчи мукофотлар доирасидаги “Журналистика ривожига қўшган ҳиссаси учун” номинацияси бўйича ғолиблар жюри аъзоларининг оддий овоз бериш йўли билан аниқланади.

Ташкилий қўмитанинг доимий ишлаши кўзда тутилган. Унинг вазифаларига қуйидагилар киради: — танловни моддий-техник жиҳатдан таъминлаш; — танлов иштирокчиларининг ҳужжатлари ва материалларини қабул қилиш; — танлов иштирокчиларига хабар бериш. Жюри таркиби ташкилий қўмита томонидан белгиланади.

4. ҒОЛИБЛАРНИ МУКОФОТЛАШ.

4.1. Танловнинг асосий номинацияси бўйича ғолиблар “Олтин қалам” нишони ҳамда энг кам иш ҳақининг 150 баробари миқдорида пул мукофоти билан тақдирланадилар.

4.2. Танловнинг бошқа номинациялари бўйича ғолиблар дипломлар, статуэткалар ва энг кам иш ҳақининг 75 баробари миқдорида пул мукофоти билан тақдирланадилар.

4.3. Танлов натижалари оммавий ахборот воситаларида эълон қилинади.

4.4. Мукофотлар ҳар йили 3 майда тантанали равишда топширилади.

4.5. Мукофот бир шахсга такроран берилмайди.

Материаллар **“Олтин қалам”** танлови деб кўрсатилган ҳолда қуйидаги манзилга жўнатилади:

Ўзбекистон, Тошкент шаҳри — 700129, Навоий кўчаси 30-уй, 3-қават, 30; 35; 37-хоналар. Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси.

Телефонлар: ***144-37-87; 144-64-61; 144-64-62***
Факс: ***144-69-65***

ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТА

Ол-а!

“КЕЙИНГИСИ КИМ?..”

Нақл борки, "Мулланинг айтганини қилгин-у қилганини қилма" деган. "Бисмилло"дан нақл сўқаётганимиз сабабини андак сабр бўлса, англаб олиш қочмас. Ўзини демократия ва озодлик "доҳийлари" атаётган баъзи бир оммавий ахборот воситалари оғиздан кўпик чиққунича вайсашга қарамай ўзгиналари баъзи бир журналистларнинг фуқаролик ва инсоний ҳуқуқларини топташига барибир жим қараб туролмайсан-да...

Эвоҳким, сўнгги пайтларда хориж ОАВларида (сабаби тирикчилик) фаолият юритган қатор ўзбек журналистлари ўзларининг собиқ валинеъматларига, жумладан, "Би-Би-Си", "Америка овози", "Озодлик" радиоларига қарата кескин танқидлар билан чиқа бошладилар. (От айланиб, қозиғини топар).

Уларнинг Ўзбекистондаги ваколатхоналари ёпилгани не-не маломатларга сабаб бўлиб, "сиёсий мақсадлар йўлида" "оқилона" ишлатилмади, дейсиз. Оҳ, қанчалаб "жон куйдиришлар", "Ана, бизни таъқиб қилишмоқда" қабилидаги "жонфидоликлар". Эс-ҳуши ўзида бўлган ва вазиятни фаҳмлай билган мардум аллақачон пайқаб улгурган эдики, номлари зикр этилган радио раҳбарияти азбаройи молиявийваждан ёхуд эшагидан тушови қимматга тушиб кетгани боис бу ердан "оёқ узмоққа" икки-уч йил олдиноқ ҳозирлик бошлаган эдилар. Боз яна қарангки, шу кунларда Россия ОАВларида "Америка овози"нинг рус тилидаги эшиттиришларининг ҳам пайтавасига қурт тушиб, кўч-кўронини йиғиштираётгани ҳақидаги хабар ўрмалаб қолди. Важ ўша – бюджет жонивор майишиб кетмоқда, устига устак "тийрак нигоҳ" бошқа – "қизиқарлироқ", аслида "гапга унайдиган"роқ минтақаларга қаратилармиш. (Баайни мушук қуйруққа бўйламаса, қуйруқ "пуф сассиқ"қа чиққан каби).

Табиийки, бундай пайтда мазкур радиоларга ишлаган журналистлар кўчага қувилди. Аммо масаланинг бу томони негадир овоза қилинмайди ("қўл синса, енг ичида").

(Давоми 3-бетда)

Хабар

Япониянинг маданият йўналиши бўйича беғараз ёрдамлари дастури доирасида “Ўзбекистон Республикаси Давлат Болалар кутубхонаси аудиовизуал ускуналарини такомиллаштириш” лойиҳасини амалга ошириш учун 14 феврал куни Япония ва Ўзбекистон Республикаси ҳукуматлари ўртасида

БОЛАЛАР КУТУБХОНАСИГА ТУҲФА

28 600 000 япон иени (240 000 АҚШ долларидан кўпроқ) миқдорида маблағ ажратиш тўғрисидаги ҳужжат имзоланди. Лойиҳанинг асосий мақсади юксак маънавиятли ва маърифатли авлодни тарбиялашда мактабдан ташқари таълим ва маданият соҳасидаги фаолиятни қўллаб-қувватлашдир.

Лойиҳа доирасида Давлат Болалар кутубхонасига маданий-маънавий ва маърифий тадбирлар ўтказиш учун зарур бўладиган аудиовизуал асбоблар, кутубхонанинг ноёб заҳирасини замонавий технологиялар асосида аудиотасмаларга ёзиш ва видеотасвирларга тушириш ҳамда чет тилларини ўргатишга мўлжалланган ускуналар тақдим этилади.

МУХБИРИМИЗ

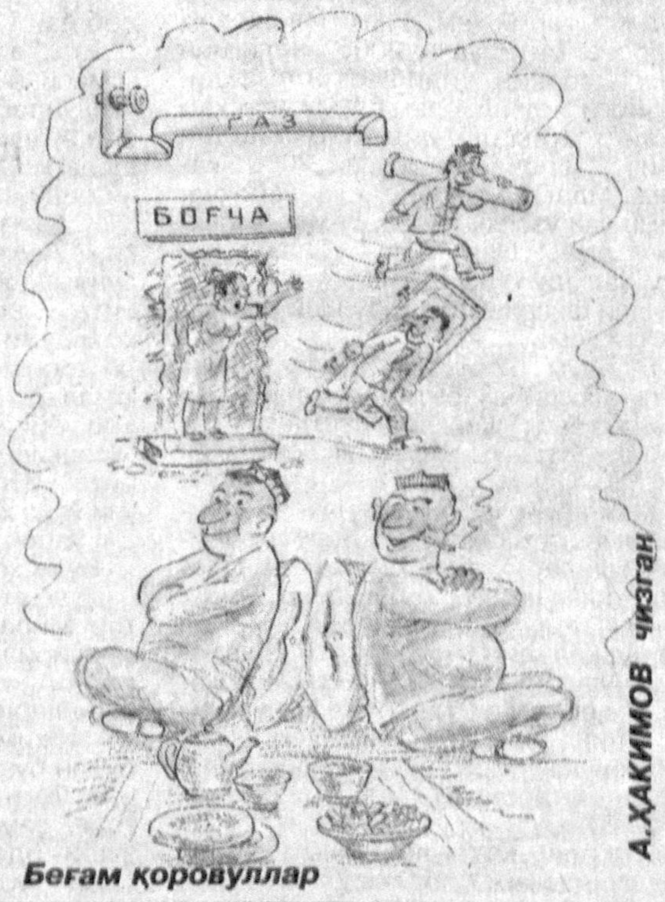

А.ҲАКИМОВ чизган

Беғам қоровуллар

Суҳбат

ЭРКИН СЎЗ ТАЯНЧИ

Эркин фуқаролик жамиятининг муҳим омилларидан бири бўлган сўз эркинлигини таъминлашда ОАВ асосий восита бўлиб хизмат қилади. Мамлакатимизда мустақил ОАВ сони кун сайин ортиб бормоқда. Бозор иқтисодиёти шароитида уларнинг рақобатбардошлилигини, мустақиллигини, ўзини ўзи тўлақонли таъминлаш, иқтисодий эркинлигини, кадрлар салоҳиятини оширишга йўналтирилган жамоат фонди ташкил этилган эди. Шу туфайли унинг мақсад ва вазифалари ҳақида фонд директори Жамолиддин ҲАКИМОВ билан суҳбатлашдик.

— Жамолиддин ака, муштарийларимизга дастлаб ўзингиз бошқараётган фонд ҳақида қисқача маълумот бериб ўтсангиз?

— Мустақиллик йилларида мамлакатимизда оммавий ахборот воситалари фаолиятини демократлаштириш ва эркинлаштириш, уларнинг демократик, ижтимоий-сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш жараёнидаги кенг иштирокини таъминлаш бўйича салмоқли ишлар амалга оширилди. Жумладан, ОАВ соҳасини жадал ва изчил ривожлантириш ҳамда уларнинг эркинлигини таъминлаш мақсадида зарур меъёрий-ҳуқуқий база яратилиб, бир қатор ОАВ соҳасига тегишли бўлган қонунлар билан мустаҳкамланди.

ОАВ соҳасидаги туб ўзгаришлар мамлакатимиз босма оммавий ахборот воситаларининг кўпайиши ва ривожланишига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Кейинги 10 йилда уларнинг сони икки баравар ошди. Бугун мамлакатимизда 683 та газета, 198 та журнал, 55 та нашриёт, 4 та ахборот агентлиги фаолият кўрсатмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг 2005 йил 29 январда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида сўзлаган нутқида жамиятда ОАВнинг ўрни ҳақида тўхталиб, Ўзбекистонда демократик ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг ва фуқароларнинг эркинлигини таъминлашнинг муҳим талаби— бу демократик андозаларга жавоб берадиган оммавий ахборот воситаларини ривожлантиришга йўналтирилган аниқ ва изчил чора-тадбирларни амалга ошириш зарурлиги ҳамда матбуот, телевидение, радио соҳасини либераллаштириш, уларнинг мустақиллиги ва эркинлигини таъминлаш мамлакатимиздаги ислоҳотларни чуқурлаштириш жараёнининг асосини ташкил этади, дея таъкидлаган эди.

Шу билан биргаликда, Президентимиз ўз нутқида, бугунги кунда оммавий ахборот воситаларини қўллаб-қувватловчи мустақил жамоат фондини ташкил этиш зарурияти хусусида ҳам фикр билдириб, жамоат фондининг асосий мақсад ва вазифалари, мустақил, ўзини ўзи таъминлайдиган замонавий демократик талаб ва стандартларга жавоб берадиган, мулк шаклидан қатъий назар ҳар қандай босма оммавий ахборот воситаларини шакллантириш, уларнинг моддий-техник базаси, кадрлар салоҳиятини ошириш

(Давоми 2-бетда)

ЭРКИН СЎЗ ТАЯНЧИ

(Бошланиши 1-бетда)

ва мустаҳкамлашга қаратилиши зарурлиги ҳақида гапириб ўтган эди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Журналистлар ижодий уюшмаси ва бошқа жамоат ташкилотлари, шунингдек, қатор ахборот агентликлари, босма нашрларнинг мустақил босма ОАВ ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фондини ташкил этиш тўғрисидаги ўз таклифлари билан чиқдилар ва Ўзбекистон Президенти бу ташаббусни маъқуллаб, мустақил босма ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлашга ва ривожлантиришга йўналтирилган бир қатор чора-тадбирларни ўзининг 2005 йил 16 ноябрдаги 3680-сонли Фармони билан белгилаб берди.

— Юртбошимиз сиз юқорида эслатган Қўшма мажлисдаги нутқида ОАВда мамлакатимиз ва хорижда бўлиб ўтаётган воқеаларни очиқ-ошкора ва холис ёритиш билан биргаликда юртимизда демократик ислоҳотларнинг боришига тўсқинлик қилаётган объектив, субъектив нуқсон ва камчиликларни профессионал тахлил қилиш лозимлигини алоҳида таъкидлаган эди. Бу нарсалар мазкур жамоат фондининг асосий мақсад ва вазифаларида қандай акс этган?

— Фонднинг асосий мақсади қуйидаги йўналишларни ва дастурларни амалга ошириш учун маблағларни жамлашдан иборат:

мустақил босма ОАВ ва ахборот агентликлари фаолиятини рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш; босма ОАВ ва ахборот агентликларининг профессионал даражасини оширишга йўналтирилган лойиҳа ва дастурларни молиялаштириш; босма ОАВлари ва ахборот агентликларининг мустақиллиги ва иқтисодий эркинлигини мустаҳкамлашга қаратилган истиқболли лойиҳа ва дастурларни қўллаб-қувватлаш, ахборот хизмати кўрсатиш соҳасида бозор муносабатларини ривожлантириш;

босма ОАВлари ва ахборот агентликларини ривожлантириш, модернизациялаш ва уларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш борасидаги лойиҳаларни молиялаштириш;

босма ОАВлари ва ахборот агентликларининг журналистлари ва техник ходимларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, уларнинг малакаси ва ижодий фаоллигини оширишга қаратилган чора-тадбирларни, шунингдек, чет элларда ўқув амалиётларини ташкил этишни молиялаштириш, босма ОАВларида фикрлар хилма-хиллиги, ғоявий турли-туманликни таъминлашда кўмаклашиш; босма ОАВларига консультатив ташкилий, техник, ҳуқуқий ва бошқа ёрдамлар кўрсатишдан иборат.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, ҳозирги кунда фонд бир қанча лойиҳаларни амалга ошириш билан бир қаторда мамлакат ижтимоий ҳаётининг устувор ва долзарб мавзуларини кенг ёритиш, фуқароларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш, республиканинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётини юксалтириш ҳамда босма нашрларнинг фаолиятини рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш, уларнинг нуфузини ошириш, босма нашрларни жамият ҳаётида кечаётган жараёнларни холис ва ҳаққоний танқидий ва таҳлилий жиҳатдан юксак савияда тайёрланган материаллар билан бойитиш, аҳолининг ижтимоий аҳамиятдаги муҳим ахборотларга бўлган эҳтиёжини тўлароқ қондириш, журналистларнинг профессионал даражасини, ижодий фаоллигини ошириш мақсадида республика мустақил босма нашрлар ва журналистлар ўртасида "Жамият ва Мен" танловини эълон қилди. Танлов жорий йилнинг 1 февралидан то 1 июнига қадар давом этади ва 27 июнда унинг натижалари эълон қилинади. Фурсатдан фойдаланиб, мен ушбу танловга мустақил нашрлар ва журналистларнинг фаол иштирок этишини яна бир карра эслатиб ўтмоқчиман.

— Ҳозирда фонднинг мустақил ОАВ ва ахборот агентликларига қилинадиган кўмаклари ҳақида гапириб ўтдингиз. Жамоат фондининг ўзи асосан қайси манбалардан молиялаштирилади?

— Жамоат фондининг маблағларини шакллантириш манбаларини таъсисчиларнинг пул бадаллари ва фонд фаолиятидан тушган даромадлар, хорижий давлатлар, халқаро ташкилотлар ва молиявий институтларнинг грантлари ҳамда беғараз ёрдамлари, Ўзбекистон Республикасининг юридик ва жисмоний шахслари — резидентлари ва норезидентларининг ихтиёрий ҳомийлик бадаллари ҳамда қонунчиликда тақиқланмаган бошқа маблағлар ташкил этади.

Ҳозирда фонднинг 25 та таъсисчиси бўлиб, улар: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Журналистлар ижодий уюшмаси, "Камолот" ЁИҲ, Фуқаролик жамиятини ўрганиш институти, Ўзбекистон Нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси, Ўзбекистон матбуоти ва ахборот агентлиги, Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги, Олмалиқ КМК, "Ўзметкомбинат" АИЧК, Навоий КМК, "Ўзнефтгаз" МХК... кабилардир.

Шу билан биргаликда, жамоат фонди Адлия вазирлиги томонидан давлат рўйхатидан ўтган бўлиб, хўжалик юритувчи субъект сифатида қонунда таъқиқланмаган фаолият билан шуғулланиши ҳам мумкин.

—Жамолиддин ака журналистлар орасида фонд томонидан ажратилиши кутилаётган грантлар катта қизиқишга сабаб бўлмоқда. Жамоат фонди асосан қандай йўналишларга қаратилган лойиҳаларга грантлар ажратади?

— Бир қатор экспертлар, журналистлар, тажрибали мутахассислар билан биргаликда бугунги кундаги мамлакат ахборот муҳитидаги шароитдан келиб чиққан ҳолда жамоат фондининг фаолият дастури ишлаб чиқилди.

Ушбу дастур грантлар ажратиш, танловлар ва ўқув форумлари ва семинарлари ўтказиш, ҳамкорлик алоқаларни ривожлантириш, бизнес лойиҳалар билан ишлаш, мукофот, рағбатлантириш ва ёрдам кўрсатиш, ижтимоий аҳамиятли лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш, ёш журналистларни қўллаб-қувватлаш каби дастур ва лойиҳаларни ўз ичига олган.

Ушбу дастур доирасида жамоат фонди қуйидаги асосий вазифаларни бажаришга йўналтирилган инновацион лойиҳаларни қўллаб-қувватлайди:

Жамият учун ижтимоий, сиёсий ва маданий аҳамиятга эга бўлган медиа-лойиҳалар ва дастурларни қўллаб-қувватлаш;

Раҳбар ва журналист кадрларнинг профессионал даражасини ошириш, медиа бизнес юритиш, менежмент ва бухгалтерия ҳисобининг, босма ОАВлар хўжалик юритиши ва бошқа инновацион таклифларнинг янги услубларини жорий этиш;

босма ОАВлар ходимларининг илғор ғояларини, ижодий ташаббусларини қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш.

— Жамоат фондининг хорижий мамлакатлардаги ОАВ ёхуд жамғармалари билан алоқалари қандай?

—Ўз фаолиятини яқинда бошлаган жамоат фонди хорижий мамлакатлардаги ОАВ ва жамғармалари билан ҳамкорлик қилиш ва алоқаларни ўрнатиш бўйича ўз олдига бир қатор мақсад ва вазифаларни қўйган. Бугунги кунда жамоат фондини ушбу йўналишдаги илк қадами "Олтин қалам" танловининг ўтказиш ташкилий қўмитасига аъзо бўлган бир қатор халқаро ташкилотлар вакиллари ва чет эл журналистлари билан ҳамкорликдан бошлади, десак адашмаймиз.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, босма оммавий ахборот воситаларини ва ахборот агентликларини модернизация ва уларни моддий техника базасини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш билан биргаликда жамоат фонди журналистларни ва техник ходимларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, уларнинг касбий маҳоратини ошириш, шу жумладан мамлакатимиздаги, чет эллардаги энг илғор таълим муассасалари ва марказларида малака ошириш ва тренинглар ташкиллаштириш ҳам энг муҳим йўналишларимиздан ҳисобланади.

Бундан ташқари, ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш дастурига асосан чет эл мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларининг таниқли вакилларини Ўзбекистонга ташрифини ташкиллаштириш каби тадбирлар ўтказиш ҳам кўзда тутилган.

— Фонднинг мустақил ОАВ ва ахборот агентликларини ривожлантиришга қаратилган эзгу режалари амалга ошишига биз ҳам тилакдошмиз. Самимий суҳбатингиз учун ташаккур.

Бунёд АБДУЛЛАЕВ суҳбатлашди

ИНТЕРНЕТ МАСЪУЛИЯТСИЗЛИК МАКОНИ ЭМАС

(Бошланиши 1-бетда)

Ушбу муаммо БМТ диққат марказида бўлганлиги ҳам унинг глобал характерга эга эканлигидан далолат беради. Информацион жамият бўйича халқаро саммитнинг 2003 йилда Женевада бўлиб ўтган йиғилишида Интернетни бошқариш бўйича ишчи гуруҳи ташкил этилган эди. Унинг асосий вазифаси этиб «Интернет-Ҳукумат» масаласи бўйича очиқ мунозаралар ташкил этиш, «Интернетни бошқариш» тушунчаси таърифини ишлаб чиқиш, Интернетни бошқаришда ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар, тадбиркорлар ва жамоатчиликнинг ролиға аниқлик киритиш белгиланган эди.

Ишчи гуруҳи томонидан ташкил этилган мунозаралар давомида Интернет фаолияти ўз ечимини кутаётган кўплаб техник, ҳуқуқий ва ахлоқий муаммолар билан боғлиқлиги тан олинганди. Аммо уларни ҳал этиш учун ягона бир механизм тузмасдан, мавжуд бошқарув тизимидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ деган хулоса билдирилди. Вазифасини бажарган ишчи гуруҳи яқинда ўз ўрнини янги халқаро тузилма — Интернетдан фойдаланувчиларни бошқариш масалалари бўйича форумга бўшатиб беради. Янги ташкилотни таъсис этишга бағишланган йиғилиш 16-17 февралда БМТнинг Женевадаги қароргоҳида бўлиб ўтади.

Ўзбекистонда Интернет шахдам одимлар билан кириб келаётганлигини инобатга олиб, тармоқ билан боғлиқ ҳуқуқий муаммоларни тартибга солиш шу куннинг талабига айланганлигини уқтирмоқ жоиз. Акс ҳолда, ноқонуний фаолият назорат қилиб бўлмайдиган даражада авж олиши ва туҳмату бўҳтонлар оқими тўхтатиши мумкин бўлмаган сел каби кучайиб кетиши мумкин. Бу эса одамларда Интернет тармоғида қонунга риоя қилмаса бўлавераркан, деган тушунчанинг шаклланишига олиб келади. Тўғри-да, реал ҳаётда жазоланиши муқаррар бўлган фаолиятни виртуал оламда бемалол амалга ошириш мумкинлиги одамни бузади. Бунга мисол тариқасида тармоқда беҳисоб порнографик сайтларнинг мавжудлиги, шахсни камситувчи, очиқдан-очиқ ҳақоратдан иборат сўзларнинг ишлатилиши, рекламада маҳсулотларнинг камчилигини яшириш, жамият учун зарарли ахборотнинг жойлаштирилиши (шу ўринда наркотик моддаларни тайёрлаш, сотиш, харид қилиш ҳақида маълумот берувчи сайтлар мавжудлигини уқтириш ўринли) кабиларни кўрсатиш мумкин.

Интернетдан фойдаланувчилар, провайдерлар ва сайт эгаларининг жавобгарлиги қонунчиликда белгилаб қўйилиши лозим. Фойдаланувчиларни ахборот билан таъминлашда провайдерлар воситачи эканлигини инобатга олиб, хориж қонунчилигида улар зиммасига қатор вазифалар юклатилган. Айрим мамлакатларда провайдерларга Интернетда қонунларга риоя қилиниши назорат этиш топширилган. Лекин бу уларга хоҳлаган сайтини "ёпиб қўйиш" ёки ундаги ахборотни "йўқотиш" ҳуқуқини бермайди. Бизда ҳам провайдерларнинг ҳуқуқий мақомига аниқлик киритиб, уларнинг ҳуқуқи, масъулияти ва жавобгарлиги даражасини аниқ белгилаб қўйиш вақти келди. Ана шу мақсадда "Интернет хизмати кўрсатишни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш тўғрисида" қонун қабул қилиш мавриди келганга ўхшайди.

Тармоқ замон талабига мос равишда ривожланиши учун уни бошқаришда давлат иложи борича камроқ иштирок этиши кераклиги аксарият мамлакатларда тан олинган. Интернетни бошқариш жараёнида унинг ҳуқуқий, ахлоқий, техникавий ва ижтимоий жиҳатларини инобатга олишга тўғри келади. Уларнинг ҳар бири ўзига хос ёндошувни талаб этади. Шу боис Интернетни бир жойдан туриб бошқариш ёки бу ишни бир ташкилот зиммасига юклатиш кўзланган натижа бермайди. Умумжаҳон миқёсида бу муаммони ҳал этишга таклиф тайёрлаган БМТнинг Ишчи гуруҳи қуйидаги хулосага келган эди: ҳуқуқий ва ахлоқий муаммоларни ечишни Ишчи гуруҳи ўз зиммасига олади, техникавий масалаларнинг ечимини мавжуд халқаро ташкилотлар (ICANN ва ITU) бажаради, ижтимоий муаммоларни ҳал этиш БМТнинг тегишли тузилмалари ва халқаро гуманитар ташкилотларга юклатилади.

Биз ҳам шу асосда иш тутишимиз мумкин. Чунки Интернет умумжаҳон характерга эга эканлиги сабабли уни ҳуқуқий бошқариш барча мамлакатларда деярли бир хилда амалга оширилишини тақозо этади. Фақат ахлоқий масалаларда фарқ бўлиши муқарар. Чунки «ахлоқ» тушунчаси турли миллатларда турлича талқин этилади.

Муаммоларнинг ечимига келганда, уларнинг хусусиятига қараб, қайси вазифани қандай ташкилот бажаришини пухта ўйлаш зарур. Шундай йўл тутмоқ лозимки, ҳуқуқий чекловлар соҳанинг эркин ривожланишига тўсиқ бўлмасин, ундаги субъектлар манфаатига зиён етказмасин. Дастлаб қандай қилиб Интернетни бошқаришда мавжуд қонунлардан фойдаланиш, нималарни ўзгартириш муҳимлигига эътибор қаратмоқ зарур. Масалан, оммавий ахборот воситалари ва алоқа тизимини тартибга солувчи мавжуд конунларни Интернетга нисбатан қўллаганда, юзага келган талабларга мос равишда уларни қандай такомиллаштириш кераклигини аниқлашга тўғри келади.

ОАВ қонунчилигига қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш жараёнида қуйидагиларни ҳисобга олиш зарур, деб ўйлайман:

— қонунларда, жумладан, «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги қонунда барча тушунчаларга таъриф бериб ўтиш; «оммавий ахборот воситаси» тушунчасига таъриф берганда Интернет оммавий ахборот воситаси эканлигини қайд этиш; «веб-сайт» тушунчасига таъриф бериш; «оммавий ахборот воситаси маҳсулоти» тушунчасига таъриф бериб, жумладан, веб-сайтни ҳам тилга олиб ўтиш;

— Интернетда оммавий ахборотни тарқатаётган сайтларни оммавий ахборот воситалари сифатида рўйхатга олишни йўлга қўйиш ва махсус Низом ишлаб чиқиш; рўйхатдан ўтган Интерент тармоғига тегишли гувоҳнома бериш;

— ОАВ сифатида рўйхатдан ўтиш ихтиёрий бўлганлиги боис, рўйхатдан ўтган сайтларни рағбатлантириш мақсадида уларга оммавий ахборот воситалари учун белгиланган имтиёзлар дахлдорлигини назарда тутиш;

— рўйхатдан ўтган интернет-ОАВ журналистларига қонунларда белгиланган тартибда имтиёздан ташқари мажбурият ва масъулият юклатилиши боис «ОАВ тўғрисида»ги қонунда «журналист» тушунчасига таъриф берганда, унга штатда турувчи таҳририят ходими деб эмас, балки оммавий ахборот воситаси билан тузилган меҳнат шартномаси асосида ёки унинг топшириғи билан материаллар тўплаш, уларни таҳлил ҳамда таҳрир қилиш ва тайёрлаш билан шуғулланувчи шахс тушунилишини қайд этиш.

Булардан ташқари, юристлар ва ҳуқуқий мавзуда қалам тебратаётган тажрибали журналистларни Интернет ҳуқуқи бўйича ихтисослашувига кенг йўл очиш муҳим вазифа саналади. Интернетни ҳуқуқий жиҳатдан бошқариш мавзуси ОАВ диққат марказида бўлиши, унга бағишлаб мунтазам назарий ва илмий-амалий анжуманлар, давра суҳбатлари ташкил этиб туриш зарур.

Интернетда жамиятимизда мавжуд баъзи бир муаммоларни билиб-билмасдан кўтариб чиқилиши, айрим соҳалардаги камчиликларни танқид қилиш баҳонасида шахснинг шаъни ва қадр-қимматига дахл қилиш каби ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида матбуотимиз, радио ва телевидениемизда реал воқеликни баён қилишдан қўрқмаслик, тараққиётимизга тўсиқ бўлаётган муаммоларни рўй-рост кўрсатиш ҳам муҳим.

Мақоламиз якунида шуни уқтирмоқчи эдикки, мутахассислар Интернет ривожланган мамлакатларда ўзига хос ижтимоий қатлам — тармоқ ҳамжамияти шаклланганлигини таъкидлашмоқда. Дунёда Интернетдан фойдаланувчилар сони 600 миллион атрофида бўлса, уларнинг аксарияти ўзини ўзига хос ижтимоий ахборот муҳитининг ажралмас қисми сифатида ҳис этади. Бизнинг ҳам бу воқеликдан четда қолмаслигимиз турган гап.

Тошпўлат РАҲМАТУЛЛАЕВ

Муносабат

"КАТТА"ЛАР ЮТҚАЗДИМИ?

"Ўзбекистон" телеканали орқали яқинда эълон қилинган "Шахсий фикр" кўрсатувида жуда долзарб масала ўртага қўйилди: катта ва ёш авлоднинг ўзаро муносабати қандай?

Машҳур "Оталар ва болалар" (Иван Тургенов) романининг қаҳрамони Николай Кирсанов Евгений Базаровнинг ҳужумларидан ўзини йўқотиб қўйгач, онаси билан жанжаллашиб қолганини эслаб, "Мен унга: "сиз, онажон, менинг гапимни тушунмаяпсиз, биз иккаламиз бошқа-бошқа бўғинга мансуб кишимиз" дедим. У қаттиқ хафа бўлди", дейди. Ўшанда Базаровнинг қарашлари нигилизм (ўтмишни рад этиш) деб баҳоланган эди.

Ҳа, авлодларнинг бир-бирини рад этиши азалий ҳодиса ва унда қандайдир мантиқ борга ўхшаб туюлади. Аслида шундайми? Саволга юқоридаги кўрсатув тафсилотлари асосида жавоб излайлик.

Гапни кўрсатув охиридан бошлаймиз. Муҳокама, "катта" ва "ёш" авлод вакилларининг мунозараларидан сўнг "катталар ва ёшлар ўртасидаги муносабатларнинг мувофиқ келмаслигига қайси тараф айбдор?" деб савол қўйилди ва 69 фоиз респондент катталарни айбдор деб топди, ёшларга — 31 фоиз. Орадаги фарқ анча катта. Яна якунда ёшлар вакилини журъатсизликда ва "ўзбекчилик"да (2 киши) айблашди, 1 киши "ўзбекчилик"ни фазилат эканини таъкидлади. "Албатта, бу рақамлар нисбий", деб бошловчи кўрсатувни якунлади (лекин бу таскин бўлолмайди).

Ижтимоий фикр (у қандай доирада бўлмасин) ўз-ўзидан шаклланмайди. Унинг қудрати шунчаликки, бугунги тараққиёт босқичида ҳатто ядро қуролига эга давлатлар ҳам ундан чўчийдилар, шунинг учун муттасил жамоатчилик сўровлари ўтказиб турадилар. Сўровларнинг натижалари юз-икки юз йиллик Конституцияси бор давлатлар сиёсатига ҳам жиддий таъсир этади. Аниғи, ўша супердавлатлар ҳам ўз сиёсатини ижтимоий иқлимга мослаштирадилар. Негаки, жамият сув сўраб турганда унга туз таклиф қилишдек ҳолат юзага келиб қолиши мумкин.

"Шахсий фикр" кўрсатувидаги овоз бериш нисбати кишини ўйлаб кўришга мажбур этади. Албатта, унда ёшлик ғўрлиги субъектив омил сифатида таъсир этгандир, бироқ муҳокама йўриғида "катта"ларга нисбатан қай даражададир беписандлик кайфияти("интернетни билмайди, реппни тушунмайди, инглизчадан хабарсиз" каби) сезилиб турдики, бу ҳолат билан муроса қилиб бўлмайди. Тўғри, 69/31 — нақд далил, натижа, уни тан олишдан бошқа илож йўқ. Муроса қилиб бўлмаслиги шу маънодаки, нега 31/69 эмас (ҳолбуки, 80/20 ҳам бўлиши мумкин эди), "катта"лар ютқазди? Хуллас, бизнинг қуйидаги мулоҳазаларимизни севимли жамоаси ўйинни бой берган ишқибознинг фикри сифатида қабул қиласиз.

Халқда "Танимасни сийламас", деган нақл бор. Шу маънода гапнинг дангалига ўтиб қўя қолайлик: бугунги ёшлар ўз ота-оналари (катталарни) яхши "танийдилар"ми? Қайси маънодаки, бугун жамиятда бошқарувчилик қилаётган 45-55 ёшлилар яшаган давр, уларнинг шаклланиши, ижтимоий таржимаи ҳолини бугунги 15-25 ёшли ўсмир ва ёшлар яхши биладими?) Агар бир оғиз сўз билан жавоб берадиган бўлса — Йўқ! "Умуман билишмайди", деб бўлмайди, лекин тўла билмайди, чала билади (ҳақиқат эса чала бўлмайди!)

Бугун "катталар" деб белгиланган авлод чекига жуда мураккаб давр тўғри келди: туғилганда уруш асоратлари ҳали эсдан чиқмаган, эсини таниганда эса тузум гоҳ ўзини ўнгга, гоҳ чапга уриб, тўғри йўлни излаётган, сафга кирганда эса жамият ўзлигини йўқотиб, омон қолиш учун тиришаётган ва, ниҳоят, қулаган империянинг вайроналари ҳамма нарсани босиб қолган, ўша вайроналар орасидан умид чечаги бўй кўрсатиб, тетапоя бўлаётган кунлар — нақадар зиддиятли, алғов-далғов давр, бу "катталар"нинг ҳаёт йўли. Ана шу кунлар ҳақида, шубҳасиз, бир оҳангда, бир қутбда гапириб бўлмайди. Шунингдек, сукут сақлаб туриш ҳам мумкин эмас. Йўли — бор ҳақиқат ошкор қилиниши лозим. Мустақиллигимизнинг энг нодир неъматларидан бири ҳам жамоатчиликнинг яқин ўтмишимизни бутун бўй-басти билан билишига йўл очилгани эмасми? Ахир ўша кунларда ҳам ҳаёт ўз измида давом этган, кимдир виждон билан яшаган, кимдир ўнғайроқ йўлни танлаган. Кўплаб таниқли давлат арбоблари ўз истеъдодларини намойиш этганлар. Илмий кашфиётлар бўлган, шоир ва ёзувчилар асарлар яратган, иморатлар қурилган, далаларда одамлар меҳнат қаҳрамонликлари кўрсатган... Ҳозиргача булар ҳақида жуда кам гапирилаяпти, фақат қора нуқталарга урғу берилаяпти. Киши андиша қиладики, ана шундай бир ёқлама таассуротлар туфайли бугунги ёшларнинг дунёқарашида ота-оналари яшаган даврга, демак, "катталар"га нисбатан беписандлик кайфияти шаклланмаяптимикан?

Тарих сабоғи авлодлар ўртасидаги ихтилофлар оғир фалокатларга олиб борганини кўрсатади. Ўтган асрнинг бошларида Италияда бошланган ва сўнгра Германияга тарқалган дунёқараш 20-30 йилда шундай даҳшатли кўлам касб этдики, оқибатда, инсоният оғир кулфатни бошидан кечирди. Ўша балонинг пайдо бўлишини миридан-сиригача ўрганган тадқиқотчиларнинг хулосаси жуда оддий: бу офат болаларнинг катталарга қулоқ солмай қўйишидан бошланган экан.

Тараққиёт талаби эса битта: болалар оталарнинг ишини давом эттирса, шундагина юксалиш бўлади.

Бугунги ёшлар ўзларини билимли, дадил деб ҳис қилаётган эканлар, бундан фақат хурсанд бўлиш керак (аслида, билим янгиликлардан хабардорлик эмас, дадиллик эса андишасизлик, бетга чопарлик эмас). Бундай ижобий фазилатлар улар унган заминдан сув ичсагина ҳосил беради. Таг-заминидан узилиб қолган ҳар қандай илдиз қуриб қолганидек, бизнинг миллийлигимиздан йироқ, тақлид асосидаги ҳар қандай қаҳрамонлик қувонч эмас, ташвиш келтириши ҳам бор гап.

Бу мавзуда жуда кўп ва узоқ сўз юритиш мумкин. Бир кўрсатув сабаб озгина фикрлашдик, холос.

Лукмон ҲАКИМОВ

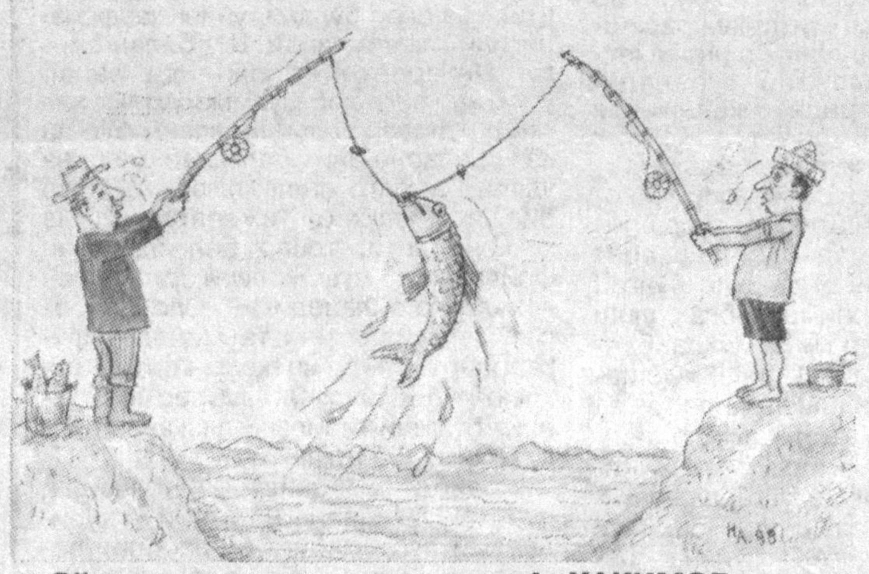

Сўзсиз сурат. А. ҲАКИМОВ чизган

Аҳвол

РАБИТА ЭМАС,

Тасаввур қилингки, чархи фалак бир эврилиб, Маҳмуд Кошғарий минг йил наридан тирилиб келди-ю, сиз у кишига: "Бобожон, сиз "Девону луғотит турк" китобингизда, мен туркийлар юртининг ҳамма жойига саёҳат қилиб, бу тилларни энг нозик жиҳатларига қадар бирма-бир ўрганиб чиқдим, дегансиз. Шу... "Тарона Битирувчи 2005" нима дегани?" – деб савол бердингиз. Мен ул зотнинг ўша онда жавоб қайтаришига ишонмайман. Ҳойнаҳой, Кошғарий ҳам ўйлаб-ўйлаб, "Бу бирон юлдуз ё сайёрага мунажжимлар қўйган ном бўлса керак", деб тусмолласа ажабмас.

Йўқ, турк тилларининг отаси Маҳмуд Кошғарий ҳам, буюк Навоий ҳам "Тарона Битирувчи 2005" нелигини бизга талқин қилиб беролмайди. Ҳозирги тилчилардан биронтаси ҳам бунинг нималигини изоҳлашдан ожиз. "Тарона Битирувчи 2005" калимасидаги ҳар бир сўз ўзбекча, аммо ўзи ўзбекча эмас, демак, ўзбекники эмас. Она тилини биладиган, элу халқни ҳурмат қиладиган ўзбек бундай фикрламайди, бундай деб ёзмайди ҳам.

Маълум бўлишича, болаларнинг ўрта мактабни битириш шарафига пойтахтдаги "Халқлар дўстлиги" саройида ўтган концертнинг номи экан бу!

Мактабни хатм қилганларга етуклик аттестати берилади. Зеро шу дамдан бошлаб, у етук одам ҳисобланади, аллақандай "битирувчи" эмас. Демак, ҳар бир одамнинг умрбод ёдида қоладиган бу кундаги концертни чулчутчасига "Тарона Битирувчи..." деб эмас ("Мелодия выпускника..."нинг беўхшов ўгирмаси!), сал ўзбекчароқ, бироз самимийроқ қилиб "Етуклик таронаси - 2005" деса, ким хафа бўлади?

Гап одамнинг қайси тилда кўпроқ сўзлашида эмас, балки қайси тилда ўй ўйлаб, фикр қилишида. Ўрисча ўйлаб, шуни ўзбекча қилиб гапирадиган одамнинг нутқидаги ўзбекча ифодалар ҳам рус тилига хос шаклу шамойилда бўлади, албатта.

Ўрисча таълим-тарбия олганларни қўя турайлик. Яна, кўп мақолалардаги "баъзи бировлар" дегандай адрессиз юмшоқликдан ҳам воз кечайликда, яхшигина сухандон бўлиб танилган, энди эса энг бозори қизиган қимор тури – "Ўзлото"да жавлон ураётган Музаффар Мирзабеков инимизни бир чандиб ўтайлик. Яъники, Музаффарбек "Ўзлото"ни "**У**злото" деб гажак қилади. Ўриснинг-ку, иложи йўқ – русчада тил олди "ў" йўқлигидан "ўзбек" дейишга қовушмай, ноилож унга яқинроқ бўлган "у"ни қўллаб, "узбек", "Узбекистан" дейди. Аммо сиз... ўзбек бўлатуриб, она халқимиз номини айтишга тилингиз келишмагани нимаси, иним? Ҳеч бўлмаса, ортингиздаги титрга қаранг – хўтукдай ҳарфлар билан "**O'z**lotto" деб ёзиб қўйилган, "**Uz**lotto" эмас!

Етакчи уяли телефон алоқаси маҳкамасининг номи "**Ў**здунр**о**бита" эди. "**У**здунр**а**бита" дея "маданий" талаффуз этадиган сухандонлар калом бошидаги "**У**з..." – Ўзбекистон эканини билишади, аммо "маданий" қилиб "Уз" дея талаффуз этишади. Ҳолбуки, "Ўздунробита" – "Ўзбекистон+-дунё = робита"нинг ихчам шакли (робита – арабчадан ўзбекчага ўтган, коммуникация дегани). Охири "**O'**zdunrobita" ташкилоти ҳам бир юмалаб, "**U**zdunrobita" бўлиб олди. Уни ёйсак, мантиқан "Узбекистан-дунъя+робита" бўладики, энди уни ўрис ҳам тушунмайди, ўзбек ҳам.

Буям ҳолва.

Худонинг берган куни таниқли диктор Мирзоҳид ака: "Корхонангизни текширишга келганлар "Текширувларни ҳисобга олиш **китоби**"га ёзишлари шарт, бундан бўйин товлаган кимса эса қонунни сурбетлик билан бузмоқда" деб яккаш бир матнни ўқир эди... Ажаб, дейсиз, китобга ёзмаса, сурбет эмас, одобли, яхши одам экан-ку? Маданиятли одам китобга ёзиб-чизмайди-да! Шошманг, "Книга учета проверок"-даги "книга" – "китоб" эмас... "дафтар" бўлиб чиқмасин, тағин? "Зачетная книжка" – "Синов дафтарчаси", "Сберегательная книжка" – "Омонат дафтарчаси" бўлганидай? "Книга" бу ўринда китоб эмас, дафтар дегани-ку? Ўзбекчада дафтарга ёзилади, китобни эса ўқиймиз.

Очиқ айтиш керак, давлат тили ҳақидаги қонуннинг ўзак моддаси – барча ҳужжатлар давлат тилида тайёрланади, лозим бўлса бошқа тилга таржима қилинади, деган қоидага амал қилинмаяпти. Билъакс кўп давлат ҳужжатлари рус тилида тайёрланяпти, кўриб чиқилиб, таҳрир қилиняпти, маъқуллангач, ниҳоят... хўжакўрсинга ўзбек тилига ўгириб қўйиляпти.

Худди шу аснода она тилимиз хоссалари барбод бўлиб кетаяпти. Чунки боягидай сон-саноқсиз ёзишмаю ҳужжатларни кўп ташкилотларда ўзбекча саводи ҳаминқадар бўлган косиблар ўгиради. Бундайлар "принимать таблетку" деган калимани дори ичиш деб эмас, "таблетка қабул қилиш" деб ағдаради. Ё бўлмаса, "ваннага тушиш", "ваннада чўмилиш" дегани уларга ёт, улар ваннани ҳам... қабул қила беради. Чунки русчада "принимать ванну"-да. Ҳолбуки, ўзбек тилида ванна қабул қилиш деганда омборчи ё магазинчи уни товар сифатида омбор ё дўконга, қабул қилиши, яъни тушириб олиши англашилади, холос.

Таржима – оғир иш. Истаган одам таржимон бўлиб кетавермайди. Кўп валломатлар бунга келганда дош беролмайди. Манаман деган профессорлар ҳам икки бет қоғозни эплаб таржима қилолмай, ер чизади. Зеро тил табиати шунчалар мураккабки, уни ҳеч бир математик формулаю алжабрга сиғдириб бўлмайди. Тилни шунчаки "англаш" кифоя эмас, уни жуда теран ҳис этиш, қилдай фарқни қирққа ажрата оладиган зукко бўлиш керак.

Она тилини яхши билмаган, унинг табиатини англамаган таржимон аслият тили таъсирига тушиб, ўзга тил хоссаларини кўр-кўрона она тилига ўтказа бошлайди. Масалан, кўпликни англатувчи "лар"ни қўллашни олиб қарайлик. Чақалоқ дунёга келгач... "кенгаётган кўкрак қафаси буришиб ётган ўпка**лар**ни тортади, ёзилаётган ўпка**лар** эса ўз**лар**и билан ҳаво оқимини ҳам жалб этади ва шу тариқа атмосфера ҳавоси ўпка**лар**га босим остида киради" ("Ҳуррият", 2004, 2-июнь). Аслида, "легки**е**"ни – ўпка дейиш ўрнига ўпкалар деб таржима этган одамдан ўпкалаб ўтириш шарт ҳам эмас. Негаки, унинг муаллифи ёзувчи эмас, тиббиёт ходими экан. Газета ҳам буни таъкидлаб, муаллифнинг исми ортидан "шифокор" деб эскартма берипти. Ажаб, шифокор дегани ўзбек эмас деган паттами, ё бошқа касб зиёлиларига тилни поймол қилавериш ҳуқуқи берилганми?

...Саксонинчи йилларнинг ўрталари эди. Тил ва адабиёт институти илмий кенгашининг тил масаласига бағишланган йиғилишида бир олим «Ўзбек тилида кўпликни англатувчи воситалар» деган мавзуда маъруза қилди. Асосий фикр – тил йиллар оша ўзгариб боради, шу қатори, кўпликни англатадиган грамматик белгиларни қўллаш ҳам янгиланади, деган гап экан. Илгари жумлада кўпликни билдириш учун асосан «иш» (югур**иш**ди, айт**иш**ди) қўлланган бўлса, кейинги чорак асрда кўпроқ «лар» (овоз берди**лар**) ишлатилаётган экан. Тилчи олим газета-журналлар тилидан кўп мисоллар келтирди, олдинги даврдаги шундай манбаларга қиёслади, пировардида фикрини исбот қилди.

Шунда, Иззат Султон савол ташлади:

– Хўш, модомики тилда кўпликни англатиш шакли ўзгараётган экан, бунга сизнинг муносабатингиз қандай?

– Муносабат... менинг муносабатим йўқ, домла.

– Ажаб, нега энди муносабатингиз йўқ?

– Ҳа энди, мен тилдаги ўзгаришларни кузатдим ва шундай хулосага келдим... Шу. Бу ерда муносабатнинг нима кераги бор?

Иззат Султон бироз қизишди:

– Қизиқ, сиздай тилшуносларнингки она тилимизда юз бераётган ҳодисаларга муносабати бўлмас экан, унда кимдан ўпкалашимиз керак ўзи?..

Орадан йигирма йилча вақт кечди. Бу орада талай нарсалар, жумладан тилга муносабат ҳам анча янгиланди. Аммо олим халқи жуда қатъиятли тоифа бўлар экан, ана ўшаларнинг тилга муносабати бир қатра ҳам ўзгармади. Аксар тилшуносларимиз ҳамон лингвистика доирасидан ташқари чиқолмай, асосан грамматик қолипларни ўрганиш, тасниф қилиш билан овора, экстралингвистика майдонига ҳам чиқиб боришга юраклари дов бермайди. Бирон тилчи одам йўқки – "Ҳой азизлар, ўзбек тилида "фан**лар**" (ёки илм**лар**) деб гапирилмайди, "фан" ёки "илм" десак кифоя-ку", деб айтмайди! Фан**лар** академияси дегани "Академия нау**к**"нинг ҳарфма-ҳарф таржимаси эмасми?

"Пул" русчада "деньги" бўлади, чунки бу тилда "деньги"нинг бирлик шакли йўқ.Ўзбек тилда эса "пуллар" деган ифода йўқ, оддийгина қилиб

Дараклар

МОСКВАДА "МАТБУОТ" БИНОСИГА ЎТ КЕТДИ

Душанба куни Правда кўчасидаги Россиянинг "Комсомольская правда", "Парламентская газета", "Советская Россия", "Трибуна", "Антенна" каби етакчи газеталари таҳририятлари жойлашган "Матбуот" биносига ўт кетди.

Бинонинг 3-қаватидан 8-қаватигача бўлган қисми куйиб кул бўлган. "Комсомольская правда" жойлашган 6-қаватдан бошланган ёнғин 7, 8 ва 9-қаватларга ўтган. Кейин ёғоч шиплардан пастки қаватларга кўчган. Бинонинг икки минг метр квадрат ҳудуди бутунлай ёнган. 5 ва 6-қаватлар шифти қулаган, кейинроқ 7-қават тўсинлари ҳам қулаб тушган. Бино 1932 йилда қурилган бўлиб, тарихий ёдгорлик сифатида давлат ҳимоясига олинган. Россия Фавқулодда вазирлиги вакиллари ёнғинга қисқа туташув сабаб деган тахминни айтишмоқда. Воқеа жойида Фавқулодда вазиятлар вазири Сергей Шойгу ҳам ҳозир бўлган. Ёнғин "Комсомольская правда" газетаси таҳририятига мислсиз зарар етказган, деб хабар бермоқда Россия ахборот маҳкамалари.

ЧЕЙНИНИ ИСТЕЪФОГА ЧИҚАРИШМОҚЧИ

Ходимларига ва журналистларга Ироқ урушини оқловчи махфий ахборотларни етказишга топшириқ бергани исботланса АҚШ вице-президенти Ричард Чейни истеъфога кетиши мумкин. Бу ҳақда демократик партия раиси Ховард Дин баёнот берди.

У Чейнини девони раҳбари Льюис Либбига 2003 йилда махфий маълумотларни ОАВ вакиллари билан "ўртоқлашишга" изн берганлик ва АҚШ қонунларини бузганликда айблаяпти. Ўтган ҳафта эса вице-президент ёрдамчиси Либби суд маҳкамасида журналистларга махфий маълумотларни 2003 йил июлида хўжайини Дик Чейни топшириғига кўра етказганини тан олган. Либбига қўйилаётган айбловлар АҚШ қонунчилигига кўра анча жиддий бўлиб, суд ишига халақит қилиш ва ёлғон кўрсатма бериш жиноят сифатида баҳоланиши мумкин. Мабодо айбловлар исботини топса вице-президент ёрдамчиси яқин 30 йилга озодлик билан хайрлашиши ҳам мумкин.

ГЕРМАНИЯДА НОРОЗИЛИК НАМОЙИШИ

Германиянинг маиший ва коммунал хизмат кўрсатиш ходимлари норозилик намойишларига чиққан деб хабар беради Евроньюс агентлиги.

Бутун мамлакат бўйлаб 40000 мингдан зиёдроқ киши норозилик намойишларида иштирок этмоқда. Намойишчиларнинг асосий мақсади иш соатининг ҳафтасига 38,5 соатдан 40 соатга оширилишининг олдини олишдир. Акция иштирокчилари янги меҳнат шартномалари уларнинг ҳуқуқларини поймол этажагини айтишмоқда.

«Ҳафтасига 41 соат ишлайман, - дейди Дюсселдорфдаги унивеситет клиникаси ходимаси Петра, - ҳамкасабам мендан 2,5 соат кам ишлайди. Иккаламиз ҳам бир хил иш бажарсақда, унга ўн учинчи маош берилади, менга эса йўқ. Бу адолатдан эмас, ахир». Германиянинг ўн олти Федерал ерларидан ўнтаси норозилик намойишлари оғушида қолган. Касаба уюшмалари расмийлари "мамлакатнинг 5 миллионлик ишсизлар сафини қисқартириш учун иш берувчилар иш соатларини кўпайтиришдан кўра янги иш ўринлари очишни кўпроқ ўйласа яхши бўларди" деган фикр билдирмоқда.

ИНГЛИЗ ҲАРБИЙЛАРИНИНГ ИРОҚДАГИ БЕБОШЛИКЛАРИ

Лондонда чоп этиладиган «The News of the World» газетаси икки йил аввал Буюк Британия ҳарбийлари томонидан тасвирга туширилгани айтилаётган видеолавҳалардан олинган суратларни чоп этган. Суратларда аскарларнинг ироқлик ўспиринларни таҳқирлаётгани акс эттирилган.

Буюк Британия ҳарбий полицияси суратлар юзасидан бир кишининг ҳибсга олинганини эълон қилган. Мудофаа вазирлиги вакили, кадрлар жуда оғир таассурот қолдиради, деб айтган. Ироқнинг миллий хавфсизлик бўйича мулозими Муваффақ ал-Рубоий, зудлик билан тергов бошлашга чақирган. Оммавий тартибсизликларда қатнашган ёшлардан тўрт нафарини тутиб олган аскарлар уларни муштлаб, калтаклаган.

Буюк Британиянинг ўзида ҳам Ироқдаги ҳарбий амалиётларда иштирок этаётган инглиз аскарларининг бебошликларидан норозиликлар кучайган. Видеолавҳани инглиз капралларидан бири "уйда кўриш учун" тасвирга туширган экан.

ЭРОНГА НИСБАТАН ЧОРА ҚЎЛЛАНИШИ МУМКИН

Эроннинг уранни саноат даражасида тўйинтириш қарори БМТ Хавфсизлик кенгаши томонидан мамлакатга нисбатан чоралар қўллашга мажбур қилиш эҳтимолини оширади, деб хабар беради РИА "Новости" ахборот маҳкамаси.

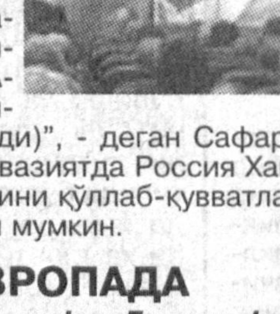

Бу ҳақда ахборот маҳкамаси билан суҳбатда замонавий Эронни ўрганиш Маркази бош директори Ражаб Сафаров фикр билдирган. "Агар Эрон ҳақиқатан ҳам уранни тўйинтириш масаласидаги қарорида қатъий турса, 6 мартда Эрон масаласидаги маърузанинг салбий бўлиши ва Эрон масаласи БМТ Хавфсизлик кенгашига топширилиши табиий" (6 мартда МАГАТЭ экспертларининг Эрондаги вазият бўйича маърузаси тақдим этилади)", - деган Сафаров. Унинг сўзларига қараганда, бундай вазиятда Россия Хавфсизлик кенгашининг бошқа аъзоларини қўллаб-қувватлаши ва чора кўришни ёқлаб овоз бериши мумкин.

ҚУШ ТУМОВИ ЕВРОПАДА

Касалхонага ётқизилган икки нафар Греция фуқароси қайта текширув ўтказилганда улардан бирининг қонида инсон ҳаёти учун хавфли саналаётган H5N1 қуш тумови вируси мавжудлиги аниқланди.

Аввалроқ Салоники шаҳри яқинида топилган уч кишининг мурдасида айнан шу вирус борлиги аниқланган эди. Бундан ташқари Эгей денгизидаги Грециянинг Скирос оролида топилган ёввойи ўрдак ўлигида ҳам қуш тумови аниқланганди. Европа комиссияси мутахассисларининг эътироф этишича, қуш тумовининг уй паррандалари орасида тарқалишининг олдини олиш мумкин экан. Комиссия хулосаларида "Европа иттифоқига аъзо мамлакатлар ҳудудида H5N1 вируси аниқланган пайтда касаллик тарқалишининг олдини олиш учун Греция ва Италия кўраётган чоралар қўлланиши мақсадга мувофиқдир" дейилади. Шунга қарамай Италия ва Грецияда касалланган қушлар аниқланган. Шунингдек хабарларда Болгарияда ҳам касалланган ёввойи қушлар топилгани айтилмоқда. Словения ва Белгияда топилган оққушлар мурдалари ҳам текширишга олинган.

Юбилей

ТЕМУРИЙЛАР

(Бошланиши ўтган сонларда)

Қизларидан Шаҳрибонубегим ва Пояндасултонбегим Султон Ҳусайн (2.6.3.2)га, Робиясултонбегим эса Суюрғатмиш (3.5)нинг набираси Муҳаммад Қосимга узатилган эди.

3.6.2.1. СУЛТОН АҲМАД
1451 йил, Самарқанд — 1494 йил, Оқсув.

Отаси — Султон Абусаид (3.6.2.)

Онаси — Ўрдабуға тархоннинг қизи (Маликсултонбегим).

Отаси Самарқанд ва Бухоро вилоятларини, кейинчалик Хўжанд ва Ўратепани берган. Шижоатли, мерган, ҳаёли (оёғини уй ичида ҳам ёпиб юраркан) одам. Ичкиликка ружў қўйса, 20-30 кун тинимсиз ичган. Тўрт бора жанг қилиб, ҳаммасида енгган. Куёви, мўғул ҳукмдори Султон Маҳмудхон билан иттифоқ тузиб, Умаршайх (3.6.2.4.) га қарши Андижонга ҳужум қилади. Бобурга тахтни инъом этиб, қайтаётганда йўлда вафот этади.

Фарзандлари — 2 ўғил, 5 қиз(-/6). Ўғиллар ёшлигида вафот этган.

Умри — 44 йил.

Маликалари:

Меҳрнигорхоним — Юнусхоннинг катта қизи.

Тархонбегим.

Қутлуғбегимга ошиқ бўлиб олган, суюкли, шаддот аёл, май ичган, 4 қиз туққан.

Хонзодабегим, Термиз хонзодаларидан.

Латифабегим.

Ҳабибасултонбегим.

Қизлари:

Робиясултонбегим (Қоракўзбегим), Султон Маҳмудхонга узатилган, ўғли — Бобохон.

Солиҳасултонбегим (Оқбегим), Султон Масъуд (3.6.2.3.1)га узатилган.

Ойшасултонбегим, 5 ёшли Бобурга унаштирилган. Самарқандни 2-олганда уйланган, қиз (Фахринисо) туққан. Бобур никоҳидан чиққан.

Султонбегим, Султон Али (3.6.2.3.3.)га узатилган.

Маъсумасултонбегим, Бобур уйланган.

3.6.2.2. СУЛТОН МУҲАММАД
1452 йил — 1467 йил)

Отаси — Султон Абусаид (3.6.2)

Онаси — Хонзодабегим

Отасининг Ироқ юриши (1467)да бирга бўлган.

Умри — 16 йил.

3.6.2.3. СУЛТОН МАҲМУД
1453 йил — 1495 йил.

Отаси — Султон Абусаид

Онаси — Ўрдабуға тархоннинг қизи (Маликсултонбегим).

Астробод ҳокими. Май ичган, ғазал ёзган.Отаси вафотидан сўнг халқ ҳайдаб чиқаради.

Султон Аҳмад (3.6.2.1) вафотидан сўнг Самарқанд ҳукмдори. Султон Ҳусайн (2.6.3.2) билан икки бора урушиб, енгилган. Зулм, фисққа зўр берган, дуойибад қилинган.

5 хотинидан 5 ўғил ва 11 қиз кўрган (5/9).

Умри — 43 йил.

Ўғиллари:

3.6.2.3.1. СУЛТОН МАСЪУД
1475 йил — 1506 йил.

Онаси — Хонзодабегим Термизий.

Ҳисор ҳокими. Отаси вафотидан сўнг укаси Бойсунғур (3.6.2.3.2)га қарши қўшин тортади, натижа бўлмагач, Султон Ҳусайн (2.6.3.2) ҳузурига боради.

Ўз отабеги Хусравшоҳ кўзига мил тортади. Ҳусайн (2.6.3.2) қизи Бегимсултон (2.6.3.2.Е)ни никоҳлаб беради.

Умри — 32 йил.

3.6.2.3.2. БОЙСУНҒУР
1477 йил, Ҳисор — 1499 йил.

Онаси — Пошшабегим.

Устози — Сайид Маҳмуд шиа мазҳабидан эди. "Одилий" деб шеър ёзган. Бухоро, Самарқанд ҳокими. Укаси Султон Али (3.6.2.3.3) ва Бобур (3.6.2.4.1)га қарши курашади. Самарқандни Бобурга олдириб, Ҳисорга, Хусравшоҳ ҳузурига боради. Ҳарбий юриш асносида Х. бўғиб ўлдиради.

Умри — 23 йил.

3.6.2.3.3. СУЛТОН АЛИ
1483 йил — 1500 йил, Қўлба.

Онаси — Зуҳрабегим.

Қарши, Бухоро ҳокими. 1498 йил эрта баҳорда Самарқандни эгаллайди. Бобурга қарши туриш учун онаси Шайбонийга хат ёзиб, уйланишни таклиф қилади. Ш. шаҳарни эгаллаб, Султон Алини яланглиқда қатл қилади.

Умри — 18 йил.

3.6.2.3.4. СУЛТОН ҲУСАЙН
1481 йил — 1493 йил.

Онаси — Хонзодабегим (Мир Бузрукнинг набираси).

Ўратепа вилояти ҳокими бўлган.

Умри — 13 йил.

3.6.2.3.5. СУЛТОН УВАЙС (Мирзохон)
1485 йил — 1526 йил, Бадахшон.

Онаси — Нигорхоним (Юнусхоннинг қизи, Бобурнинг холаси)

Отаси вафот этганда тоғаси, Тошкент хони Султон Маҳмудхон саройида эди. Кейин Бобур ҳузурига боради. Бобур Султон Ҳусайн таъзиясига фотиҳа учун Ҳиротга кетганда Султон Увайсни Кобул тахтига ўтказадилар. Азл этиб, Бадахшонни беради.

Умри — 42 йил.

3.6.2.3.5.1. СУЛАЙМОН
1514 йил — 1590 йил, Лоҳур.

Отаси — Султон Увайс (Мирзохон)

Отаси вафот этгач, Бобур Бадахшонни беради.

"Зукко" тахаллуси билан шеърлар ёзган. Гарчи мижози суст бўлса-да, ҳокимият иштиёқида ҳаракати жадал бўлади. Муҳаммад Ҳаким (3.6.2.4.1.1.2.)га қарши Кобулни олиш учун 4 марта ҳужум қилади. Набираси Шоҳруҳ (3.6.2.3.5.1.1.1) билан кўп курашади, Абдуллахондан ёрдам сўрайди. Акбар саройида вафот этади.

Умри — 77 йил.

Қизлари:

3.6.2.3.А. БЕКАБЕГИМ

Султон Маҳмуд (3.6.2.3)нинг Хонзодабегимдан туғилган қизи. Султон Ҳусайн (2.6.3.2) Ҳисорни қамал қилганда Бекабегимни келинликка сўрайди ва Пояндасултонбегимдан туғилган ўғли Ҳайдар (2.6.3.2.9)га акд қилади.

3.6.2.3.В. ОҚБЕГИМ

Онаси — Хонзодабегим.

3.6.2.3.Г. ОЙБЕГИМ

Онаси — Хонзодабегим, Умаршайх (3.6.2.4)нинг ўғли Жаҳонгир (3.6.2.4.2)га узатилган.

3.6.2.3.Д. ЗАЙНАБСУЛТОНБЕГИМ

Онаси — Хонзодабегим. Бобур никоҳига олган.

3.6.2.3.Е. МАҲДУМАСУЛТОНБЕГИМ

Онаси — Зуҳрабегим. Бадахшонда яшаган.

3.6.2.3.Ё. РАЖАБСУЛТОНБЕГИМ

Онаси — канизаклардан.

3.6.2.3.Ж.МУҲИБСУЛТОНБЕГИМ

Онаси — канизаклардан.

3.6.2.4. УМАРШАЙХ
1456 йил, Самарқанд — 1494 йил, Андижон (Ахси).

Отаси — Султон Абусаид (3.6.2)

Кобул, Андижон ҳокими. Тошкент ва Сайрамни ҳам бошқарган.

Ҳаким САТТОРИЙ тайёрлади.

(Давоми бор)

ҚИСҚА САТРЛАРДА

● Ҳиндистоннинг Сикким (мамлакатнинг шимолий-шарқи) штатида Рехтер шкаласи бўйича 5,7 балли зилзила содир бўлган. Қурбонлар ва вайроналар ҳақида маълумотлар йўқ, деб хабар беради Интерфакс. Зилзила маркази Хитой билан чегарага яқин ҳудуда жойлашган.

● Россия 2007 йил 1 январда Бутунжаҳон савдо ташкилотига аъзоликка кириши мумкин. Россия Федерацияси Савдо-саноат палатасида бўлиб ўтган "Истеъмол бозори ва БСТ муаммолари" мавзуидаги конференцияда қилган маърузасида савдо музокаралари департаменти директори ўринбосари Андрей Кушниренко бу ҳақда малумот берган.

● Кеча Саддам Ҳусайн устидан бошланган маҳкама давом этган. У билан бирга "қора курсида" собиқ тузумнинг яна етти нафар амалдори ҳам ўтирибди. Маҳкама жараёни барча айбланувчилар иштирокида олиб борилялти.

Залга кириб келган Ҳусайн "Йўқолсин хоинлар!" ва "Йўқолсин Буш!" дея ҳайқира бошлаган. Суд раиси Ҳусайнни тартибга чақириб, айбланувчилар ёнидан жой олишга чақирган. Аввалроқ собиқ диктаторнинг очлик эълон қилмоқчи экани ҳақида хабар берилганди. Буни Ҳусайннинг ҳимоячиларидан бири ҳам тасдиқлаган эди. Аммо кейинроқ у хабарни рад этган.

● Кеча Туринда (Италия) ўтаётган қишки Олимпиада ташкилий қўмитаси компьютерининг паролини ўғирлашгани ҳақида хабар тарқатилди. Италия полицияси компьютер бузғунчилари (хакерлар)нинг Олимпиада ташкилий қўмитаси асосий компьютерига қилган ҳужумларини тўхтатиб қола олган.

ЗУМРАД ЛУТФУЛЛАЕВА тайёрлади

РОБИТА

"пул" деймиз-қўямиз, миллион ё миллиард сўм ақча бўлса ҳам. Нега, дейишнинг ўрни эмас, шундай, вассалом. "Академия" сўзи русчада аксар кўпликда келади – "Академия искусств", "Академия художеств" каби. Инчунин, "Дом знан**ий**"ни "Билим**лар** уйи" ёки "День знан**ий**"ни "Билим**лар** куни" дейиш ҳам тилбузар одамларнинг гапи.

Энди, академияки ҳар бир калимасига «лар-лар» қўшиб турса, оддий шофёр нима қилсин? «Чур-р» этиб мелиса ҳуштагини чалади. Ҳайдовчи шўрлик, кайфи баланд шекилли, кабинада ўлтирган қўйи, назоратчига бўлжайиб қарашдан бошқага ярамайди. Автоинспектор сўрайди:

– Ичдингизми?

– Хха! («ҳа» дейишга тили келишмади – ўзбек эмас экан. Аммо мард одамга ўхшайди, айбини дангал бўйнига олди).

Бунақа тап тортмас ҳайдовчини умрида энди кўриб турган мелиса бола вазиятни ўзи юмшатишга ҳаракат қилади:

– «Аква»ними?

– Хха!

– Ютдингизми?

– Йўқ...

– Мен эса, ютдим! (фуражкани ечиб, "Аквакепка"ни кийиб тиржаяди)

Сув ичиб маст бўлган ҳайдовчи охирги марта «Хха!» дея ҳайқирадида, машинасидан ирғиб тушиб, қаҳратоннинг совуғида шарфини бўйнига қайта чирмаб, муздеккина «Аква»ни мақташга тушиб кетади: уни ичган одамга нима учундир **«уч юзта** шапка**лар, беш юзта** майка**лар**" берилар экан.

Барака топ, биродар, ўзбекчани хийла ўрганибсан, аммо устозларинг ўзи тилдан бехабар кимсага ўхшайди. Уларга айтиб қўй, ўзбекчада "тўрт нафар одам**лар** келди**лар**" эмас, "тўртта одам келди", деса кифоя. Шунинг учун шапкаю майканинг сони аниқ бўлса, унга "**лар**" қўшилмайди, бу хато.

Умуман, кейинги пайтда "лар"ни қўллашга ружу қўйилди. Чунончи, "для эт**их** цел**ей**" дейилса, уни ҳозир аксари "бу мақсад**лар** учун" дейди, "шу мақсадда" деса, кифоя-ку? Нима, русларда дарвоза (ворота) кўпликда келса, биз ҳам "аслига тўғри" қилиб, "дарвозалар" дейишимиз керакми? Рус тилида икки, қўш маънодаги нарсаларнинг ҳаммаси кўпликда ("глаза", "уши"), ўзбекчада эса, аксар ҳолда бирликда келади ("кўзим", "қулоғим"). "Сапоги" – "этиклар" эмас, "этик", "брюки" – "шимлар" эмас, "шим", "спички" эса "гугуртлар" эмас, "гугурт". Ва ҳоказо.

Она тилимизда битта болани синфкомлигига ўтказиш ҳам сайлов, икки юзта одам депутат бўлиши учун икки юз миллион одам овоз берса ҳам сайлов, вассалом, сайлов**лар** эмас. Ҳозир сайловни сайловлар деб ишлатаётганлар бу сўзнинг рус тилидаги шаклини ҳам (выборы) айнан кўчириб қўллашаётганини билишмайди шекилли. Шу сингари, "танловда ғолиб чиқди" дейиш керак", "танлов**лар**да" эмас.

Каттакон бир корхона "Тошкент қувурлар заводи" деб номланибди. Ажаб, "Тошкент қувур заводи" деса, унда бир дона қувур ишлаб чиқарган бўлиб қоладими?

Тил табиатини ҳис этмайдиган одам эплаб-сеплаб таржима қилади, аслият тилига хос жиҳатларни кўр-кўрона қўллайверади, энг чатоғи – унинг таржимасини ўзи каби одамлар ўқиб-ўрганса, оммалашиб ҳам кетади.

Русчадаги "кем-чем" сўроғини олиб қаранг. У кўпинча "билан" деб таржима қилинади. (Он пришёл с отцом – У отаси билан келди). Бироқ доимо шунақа қилиб ўгириш хато. Масалан, ҳашар ўзимизники, Шарқники. Шу боис, у русчага ҳам ўз оти билан "хашар" бўлиб кирган. Аммо русча ўйлаб, ўзбекча гапирадиган одамлар борки, улар ҳатто ҳашар ҳақида ҳам ўристахлит қилиб, "ҳашар йўли билан чойхона қурилди" деб айтишади, шунақа деб ёзишади. Чунки русчада бу гап "путём хашара" деб бериладида (путь – йўл, путём – йўли билан).

Энг асл миллий хусусиятлару удумларимизга оид гапларни ҳам русча ифодалаётган эканмиз, бу ўзбекча тафаккур тарзи паторат топаётганини кўрсатмайдими? Қашқар йўли, Жиззах йўли дегани-ку, тўғри, аммо "ҳашар йўли" дегани нимаси? Ҳашар қилиб қурдик, деса кифоя эмасми?

"Путь", дарҳақиқат, "йўл" дегани. Аммо "деньги, добытие преступным путём" деган жумлани "жиноий **йўл билан** топилган пуллар" деб ўгирилган бўлса, бу ўзбекча эмас. Халқ "Жиноят орқасида топилган пул" деб айтади, вассалом. Яна. Шартнома ёки битимда муаммолар... " разрешаются путем переговоров" деб белгиланган бўлса, у "музокаралар ўтказиш йўли билан ҳал этилиши"дан кўра "музокаралар орқали бартараф этилиши" дуруст.

Ҳар оқшом "Ахборот" якунида обҳавочи қизлар чиқиб келиб, салом бериш ўрнига дабдурустдан "Доктор МОМ – шамоллашга қарши энг яхши **восита**" деб бидирлай бошлар экан, бу нарса ўзбек тили глобаллашув жараёнидаги тиллараро курашда тормор бўлганини дангал эътироф этишдир. Қай бир саводсиз "средство" (дори)ни "восита" деб сўзма-сўз ағдарган экан, бу – унинг савияси. Аммо энди уни тинимсиз реклама қилиш "Доктор МОМ"ни сотиб олишга даъватдан ташқари, ўзбек телевидениеси ўзбек тилини бузишга астойдил киришганининг бир далили ҳам бўлиб қолди.

"Талант" деган сўзни олинг. У рус тилида 1) «кишидаги истеъдод, кучли қобилият» ва 2) «қобилиятли киши», деган икки маънога эга. Ўзбекчада эса унинг фақат биринчи маъноси мавжуд. Башарти биз тилимизни "бойитиш"га киришиб, кейинги маънони ҳам унга тиқиштирсак, бу билан тил бойимайди, балки ўзига хослигини йўқота боради. Чунончи, "Талантливый писатель" – "истеъдодли адиб". Аммо «Молодые таланты»ни "Истеъдодли ёшлар" ўрнига "Ёш истеъдодлар" десак, тилни маҳв этаётган бўламиз.

Бульвар газеталар худонинг берган куни йўл қўядиган хатоларнинг яна бирини кўриб чиқайлик. "Легенда" – афсона дегани. Аммо "легендарный герой" – "афсонавий қаҳрамон" эмас, буниси хато. Чунки ўзбек боласи "афсонавий" деганда эртак ва афсоналардаги, ривоятлардаги нарса деб англайди. Кейинги пайтда "афсонавий бокс қироли", "афсонавий санъаткор Наби Раҳимов" каби ифода шаклларини ўзбек тилига зўрлаб тиқиштиришга уринишяптики. "Ўзбек тилининг изоҳли луғати"да ҳам "афсонавий қўшиқчи" ёки "афсонавий футболчи" каби чучмал, ноқис талқинлар берилмаган. Демак, "афсонавий дарвозабон" деб тил бураш ўрнига "машҳур дарвозабон" десак, кифоя.

Тилни бойитишда ҳеч бир восита таржима олдига туша олмайди. Ажабки, тилни энг кўп бузадиган нарса ҳам яна таржиманинг ўзи. Демак, гап бир тилдан бошқа тилга тўғри таржима қила билишда экан.

Мен Абдулла Қодирийнинг "Ўтган кунлар" романини илк бор қайси нашридан ўқиганим ҳозир ёдимда йўқ. Аммо сарварағига "Сарвар Азимов таҳрири остида" деб ёзилганини эслайман. Ўшанда ажабланган эдим: Сарвар Азимов-ку, таҳрир қипти, аммо нега энди "таҳрири **остида**", масалан, **устида** ё **ёнида** эмас, таҳрири билан ҳам эмас?

Кейин билсам, русчада бу маъно "**под** редакцией" деб ифодаланаркан, бояги бирикма эса унинг ҳижжалаб қилинган таржимаси бўлиб чиқди. "Под", дарҳақиқат, "остида" дегани. Аммо ўрислар "под"ни фақат тагида, қуйи томонида деган маънода қўлламайди. "Под руководством наставника" дейди улар. Буни "Устоз раҳбарлиги остида" деб эмас, "Устоз раҳбарлигида" деб берсак тўғри бўлади. Шунинг учун ҳам "... таҳрири остида" эмас, "... таҳририда" дейилса, олам гулистон.

Кейинчалик китобдан таҳриринг ўзи олиб ташланиб, роман матни Қодирий қандай ёзган бўлса, шундай бериладиган бўлди. Аммо иллатнинг юқиши осону кетиши қийин бўлар экан: икки жилдлик "Ўзбек тилининг изоҳли луғати"дай мўътабар китоб "З. М. Маъруфов таҳрири остида", "Адабиёт назарияси" эса "М. К. Нурмуҳамедов таҳрири остида" деб нашр этилди. Энди, тилшуносу адабиётшуносларки шундай деб ёзадиган бўлса, бу бошқалар ҳам шундай хатоларни болалатишига фатво беришнинг ўзгинаси бўлмайдими?

Ҳар бир халқ тилининг ўзига хос табиати бор. Миллий табиатга эга бўлмаган тил мавжуд эмас. Тилдаги бу ўзига хослик эса... аввало ётсирашда – дуч келган сўз, исталган ифода тарзини ўзига қабул қилиб олавермасликда кўринади. Миллий табиатини йўқотаётган тил – заволга кетаётган тилдир.

...Ахборот асри деймиз, ахборотнинг глобаллашуви асри деб белгилаймиз ҳозирги даврни. Қандай аталса ҳам, бир нарса аниқ: ахборот тилда акс этади ва у тилни ҳам "глобаллаштириши" – йўққа чиқариши мумкин. Бинобарин, ўз лисонини сақлаб қолишга интилган ҳар бир халқ тилдан унинг миллий табиатини бузмасдан фойдаланиши даркор. Йўқса, ҳар қандай қудратли тил ҳам маҳв бўлади ва уни қонун чиқариш (масалан, давлат тили деб эълон қилиш) каби чоралар билан асраб қолиш амри маҳол. Ажабки, бир халқнинг тилини бошқа бир эл ёки ўзга бир тил бузиб-янчиб, барбод этмас экан, уни шу тилда сўзловчиларнинг ўзи бой бериб, ғорат қиларкан...

Зуҳриддин ИСОМИДДИНОВ

"КЕЙИНГИСИ КИМ?.."

(Бошланиши 1-бетда)

Аммо қарангки, энди бу "хорланиш" ўша, ҳа, ўша – бир пайтлар бизга қарата маломат тошларини эринмай ирғитган журналистларнинг ўзини қаноатлантирмади, қаноатланиш не, энди улар бир пайтлар тиш-тирноғи билан ҳимоя қилган "акахонлари"нинг ўзига ўша сабил тошдан ортиб қолганини ирғита бошлашади. Ана томоша. Аммо ўзини билган одам учун эмас бу томоша...

Қаранг – куну-тун тиним билмай кимнингдир мақсадига, сиёсатига хизмат қилсанг, бор зеҳнингни "ўшал жаноб"нинг рўёси-ю риёси йўлида сарфласанг. Оқибат – зўргина бир тепкини еб, мулла-миркуруқ бўлиб кетаверсанг. Мана сизга – "демократия", "инсон ҳуқуқлари"... Энди – қурбақаниям боссанг, "вақ" этади. Ўйлайсизки, бу томон жим турадими, тура оладими?..

Бу жигарларимизнинг айримлари номи бот-бот зикр этилаётган радиолар юзидаги пардани йиртишга жидду жаҳд қилишди. Масалан, Би-Би-Сининг қозоқ хизмати собиқ мухбири Усен Асқаров ўзининг энди "собиқ"қа айланган иш жойидан ҳафсаласи пир бўлганини яширмай, жумладан, шундай ёзади: "...Улар фақат ва фақат ўз буюртмачиси буюртмаларини бажаришга ўрганишган. Масалан, Ўзбекистоннинг ўз мустақил ички ва ташқи сиёсатига баҳо беришда АҚШ ҳамда Британия ҳукуматлари нуқтаи назаридан келиб чиқиб баҳо берилар эди. Бу воқеалар улар томонидан ёритаётганда объективликдан чиқиб кетиш ва кўп ҳолларда бўрттириш истаганча топиларди. Ўзбекистон ҳаёти ёритилаётганда мавзу аниқ – инсон ҳуқуқлари, диний экстремизм, мухолифат фаолияти. Аксинча, бу ерда бўлаётган ижобий ўзгаришлар – кўприк ёки йўллар қурилиши, ижтимоий соҳадаги ислоҳотлардан гўёки "кўз юмилади". Бу шўрлик объектлар фақатгина бирор портлаш содир бўлса ва ёхуд қандайдир норозиликлар содир бўлса (улар кимда бўлмайди) эфир юзини кўрарди...» Бу – бизнинг сўзимиз эмас, балки бир пайтлар ўша радиоларнинг "тупроғини ялаган" собиқ мухбир гаплари.

Ўшандоқ "Астробод бўлган"лардан бири, тўғрироғи, "Озодлик" радиоси Тошкент бюросининг собиқ раҳбари Раҳматжон Қўлдошев эса журналистлар билан учрашувда ўзининг собиқ ишхонасини "ҳарбий-журналистик ташкилот" деб атади. Холисанилло айтганда, бу ёзғиришда ҳам жон бор-да. Ҳолбуки, бу журналистнинг (уни эса – очиғи малакаси саёз мухбир деб бўлмайди) гапларига қараганда, ўта биқиқ муҳит шаклланган "Озодлик" радиоси гўёки унга нисбатан "Озодлик насимларини забун элга олиб келгувчи" дея талқин қилинишини хуш кўрса-да (наинки хуш кўриш, башарти шундоқ сифат ёпиштирилса, ҳар недан ҳам кечишга рози бу бетакаллуф қаллоблар), аслида радиони таниш-билишчилик, уруғ-аймоқчилик, молиявий фирибгарлик каби иллатлар чирмовуқдек қоплаб олган. Бундан ташқари журналист собиқ ишхонаси фаолиятидаги олчоқликлар, "адолат курашчиси" ниқоби остида содир бўлган қатор адолатсизликлар хусусида талай мисолларни келтиради.

Нукуслик журналист Солижон Абдураҳмоновнинг билдиришича, у 2001 йилнинг апрелидан 2003 йилнинг шу ойига қадар дастлаб "Озодлик" радиосининг ўзбек хизматида, сўнгроқ "Америка овози" радиосида ишлаган. Унинг сўзларига қараганда қалам ҳақлари муттасил кечиктириб берилган, сўнгги иш ҳақлари эса умуман берилмаган. ("Валинеъматлик"ни қаранг! Балки "Товуқ семирса, кети торайди" деб шуни айтар...)

Бу "изҳори дил"лар орасида "Озодлик" радиоси собиқ мухбири Ҳусниддин Қутбиддиновнинг (ҳа, "ўзимизнинг" ўша Шайбон) чиқиши ўта ғалати. Дастлаб бу "қаҳрамонимиз" "Фергана.ру" интернет сайтида ўз салафларининг фикрини гўё "қўллаган" бўлади. Кейинчалик эса ўша сайтнинг ўзида "Бу гапларни мен айтмаганман" деб турибдиларда акам. ("Фергана.ру"нинг тутуруғини қаранг, йўқса, мақолани ким ёзганини билмай, кўзи кўрми?) хартугул, бу дунёда биз билмаган-у бу касофатлар билган "маймун ўйинлари" кўп шекилли-да...

Юқорида келтирилган мисоллардан англашиладики, Ўзбекистонни йиллар давомида гўёки "коррупциялашувда" айблаган ва муттасил тарзда унга қарши бизни курашга чоғлаб келган бу акамларнинг ўз фаолиятлари коррупция уяси экан. Буёғига ўшал машҳур нақл – "Бир балоси бўлмаса, шудгорда қуйруқ на қилур". Боз устига бет жонивор ҳам анча "қотиб улгурган кўринадирким", "Озодлик"нинг собиқ ходимлари билдирган бу гапларга – қарангки, на бир туклари қимирлади, на муносабат билдирилди. Айтмоқчи, бу ҳам ўзгиналарининг машҳур "усул"ларидан бири – нени хоҳламасалар, кўрмаганга, эшитмаганга оладилар. "Эшитгилари келганда" эди – кўрардингиз томошани.

Бугун собиқ иттифоқ ҳудудида яна бир нарса равшан бўлиб қолдики, бу коррупция аталмиш юҳо нафақат ғарб ОАВларини, балки уларга мансуб халқаро ташкилотларни ҳам домига тортган кўринади. Йўқса, фаолиятга синчиклаброқ разм солсангиз, серсаховат донорлардан йиғилган пулларни сарфлашдаги асл мақсад – ҳеч тўлмайдиган қурсоқни тўлдириш эканига фаҳм етади. Масалан, бу "хизмат беминнатлар" бирор "лойиҳа"ни амалга оширишга астойдил чоғланишади. Мурод - мислсиз сафар харажатлари, энг номдор мусофирхоналардаги айш-ишратлар, маълум бир соҳадаги аслида алифни калтак дегувчи, "лойиҳа" муаллифлари талқинида эса "салкам афлотун"га менгзалган чаламуллаларга "тўланадиган" мўмай ақчалар... Тушундингиз-ов... Аммо қани бу шоввозларнинг мушугини "пишт" деб кўринг-чи, худди "энангизни кўрсатиш"га чоғланишадики, алал-оқибат – "демократия кушандаси"га чиқиб қолишингиз ҳеч гапмас.

Йўқ, бу билан биз "Тўқайга ўт кетиб, хўлу қуруқни баравар ёндирмоқчи" эмасмиз. Ғарбнинг ҳам астойдил ёрдамга бел боғлаган фидойи ташкилотлари бор. Аммо яна кафтга қарамоққа мажбурмиз – бармоқлар нисбатини чамаламоқ учун, улар эса таассуфким, баробар эмас...

Гап гап билан-у, аммо эзиб, суви сиқиб олинган анордек бугун қибласи кўрсатиб қўйилган журналистларга ачинади одам. Уларнинг ичида юксак малакалилари ҳам оз эмас-да.

Куюнманг, ҳамкасблар, "эшаги лойдан ўтган" акаларингизнинг бир кун яна лойга ботмоқлари бор. Ўшанда яна...

...Бир кун гаплашармиз...

www.press-uz.info сайтидан олинди

Ибрат

"ХАФА БЎЛМАСЛИККА ЎРГАНИШ КЕРАК"

Нўширавони Одил сўради:
— Оқил киши кимдур?
Бузургмеҳр деди:
— Ул кишиким, дунёни паст ва баландлигига тандил бўлмаса.

Шундай ҳадис бор: "Яхши одам худди атторнинг қутисига ўхшайди, ҳали яқин бормасингдан, ундан турли хуш бўйлар уфуриб туради". Бу ҳадисни ҳеч муболағасиз таниқли олим, профессор Иброҳимжон Асқаровга нисбатан айтиш мумкин. Домланинг шогирдлари жуда кўп. Улар турли соҳаларда хизмат қилишади. Устоз меҳри уларни худди оҳанграбодек тортади. Шогирдларнинг Домла атрофида ўзаро ҳамжиҳат бўлиб юришлари ҳавас қиларлик бир ҳолат бўлар экан. Менимча, ҳозирги тезкор замонда бир одамни қандайдир моддий фойда ёки тирикчилик юзасидан эмас, балки маънавий устунлигинг билан ўзингга тобе этиш осон эмас.

Профессор Асқаров билан пахта теримида бирга бўлганман. Домланинг шогирдлари турли вилоятлардан кўргани келишарди. Ҳатто йўлнинг узоқлигига қарамасдан келувчиларнинг кети узилмасди. Ана шундай суҳбатларининг бирида устоз бир шогирдига гап орасида шундай деди: "Хафа бўлмасликни ўрганиш керак!" Негадир, қисқагина шу ибора қулоғимга қуйилиб қолди. Кейинчалик шу мавзуга оид анчагина ҳикматли гаплар тўпладим. Бу мақолага ҳам ўша ибора сабаб бўлди.

"Хафа бўлмасликни ўрганиш керак!" Бу осонми? Аслида одамзот ўз феъл-атворини озгина ўзгартириши чиндан-да мушкул иш экан. (Феълни ўзгартиришдан кўра, тоғни ўрнидан қўзғатмоқ осонроқ, дейдилар) Аммо ўрганишнинг эрта-кечи, чеки-чегараси ҳам йўқ! Энг қизиғи — қанча кўп билсак, билмаслигимиз ҳам шунча ортаверади! Бир жойда шундай ҳикматни ўқигандим: "Биз олам, одам ва жамият ҳақида жуда-жуда оз нарса билишимизни билиш учун ниҳоятда кўп нарса билишимиз кераклигини камдан-кам одам билади". Ҳайратомуз!

Истагимиздан қатъий назар, ҳаётда ғазаб ва жаҳлни қўзғатувчи ҳолатларга дуч келамиз. Аммо бундай хусусиятлар ҳеч қачон яхши оқибатларга олиб келмайди. Шунинг учун кек, гина ва хусуматкорлик каби иллатлардан баландда туриш керак. Ёки шундай бўлмоқликни ўрганиш лозим. Мана, масаланинг қийин томони! Улуғларга бундай сифатлар асло хос эмас. Ибн Сино, Беруний, Баҳовуддин Нақшбанд каби улуғ зотларни жаҳл ёки ғазабланган ҳолатда тасаввур қила оласизми? Ҳаттоки, ўзига ёмонлик қилганларга ҳам яхшилик ила жавоб қайтариш — инсоннинг руҳий қудратидан дарак. Айтайлик, не сабабдандир руҳий мувозанатингиз бузилиб, ғазабландингиз. Шунда сиз кучли бўлинг — ғазабдан устун келиб! Ҳадис: "Икки неъмат борки кўп одамлар унга етиша олмай, ҳасрат қиладилар: бири — тани соғлиқ, иккинчиси — хотиржамлик". Ўша неъматларга эришувимиз кўп ҳолларда қаҳр-ғазабдан устун бўлишимизга боғлиқ экан. Илм эгаси нимадан хафа бўлиши мумкин? Дунёвий можаролардан изтироб чекиш жоиз эмас.

"Дугоҳи Ҳусайний" асарида Алишер Навоийнинг пири комили шундай дейди:

"— Мушоҳада қилингиз:

Ҳали туҳмат балосига йўлиқдингизми?

Иғво билан отингизни қора қилдиларми?

Ғийбат қилиб, дўстингиз билан орангизга нифоқ солдиларми?

Дўстман, деб чаёндек чақдиларми?

Сиз неча бор яхшилик қилган кас бунинг эвазига юз марта кўпроқ ёмонлик қайтардими?

Бу каби умр синовлари ҳар бир банда бошига тушмаги мумкин эмас..."

Ана энди хулосани шунга қараб қилаверинг!

Айтадиларки, ноаҳиллик, низо ва хусумат Одам атонинг фарзандлари Қобил ва Ҳобилдан бошланган. Одам фарзандларига шундай иллатлар азалдан юққан экан ("азалдан шундай яралган" эмас!), бундан изтироб чеккандан кўра, ақл воситасида шифо изламоқ керак. Биттаси шундай деганди: "ҳаёт ҳиссиётга берилувчилар учун фожеа, ақл билан яшовчиларга — хурсандчиликнинг ўзгинаси". Демак, шундай буюк имкониятдан фойдаланиш керак-да! Яъни, "хафа бўлмасликни ўрганиш керак!" Бирор можародан хафа бўлдингиз, дейлик. Бир ўйлаб кўринг.

1. Умуман, бу можаро, бу ўткинчи ҳолат хафа бўлмоқликка арзийдими?

Бу ранжу-алам эртанги кунинг ёхуд охиратингга нима беради? Йўқса, ғазаб ва хусуматдан не фойда бор? Ҳадис: "Доимий равишда хусуматда бўлишинг сенинг гуноҳкор бўлишинг аломатидир".

2. Ёки шу ҳолдан хафа бўлмоқликка ҳаққинг борми? Аввал ўзингни тергашни ўрганганмисан? Ҳазрат Навоий айтмишлар:

Агар эл қилмади ҳимоят сенга,
Ўзингдан керакдир шикоят сенга!

Қолаверса, буюк Гёте шундай деган: "Урушаётган икки одамдан қай бири ақллироқ бўлса, демак, айбдор ўша". Негаки, чиндан-да, ақл соҳиби эрсанг, можаро оловини ёқма, билъакс, уни бартараф эт! Кучли бўлсанг, жаҳл ва ғазабингни жиловла!

Иброҳимжон аканинг раҳбар сифатида овозини баландлатгани, ғазабланганини ёки нимадандир хафа бўлиб турганини биров кўрмаган. Ходимлар домлани доим хуш кайфият ва очиқ чеҳра билан кўришга одатланишган. Шундай ҳадис бор: "Агар сизга яхшилик керак бўлса, уни очиқ чеҳра одамлардан сўранг". Балки шу сабаблидир, домланинг қабулхонаси доимо гавжум бўлади. Ҳеч ким домланинг қабулидан хафа бўлиб чиқмайди. Ечими топилмаётган муаммо ҳам илиқ сўз ва кўнгилни кўтариш орқали ҳал этилади. Ваҳоланки, профессор Иброҳимжон Асқаровнинг раҳбар ва олим сифатидаги фаолияти жуда силлиқ кечмаган. Айниқса, ўзи яратган "товарларни кимёвий таркиби асосида сифлаш ва сертификатлаш" фанини "юзага" чиқариш учун не-не тунларни тонгларга улаган, баъзи "пешво"ларнинг ноўрин қаршиликларига учраган... Тушунмовчиликлар, тортишувлар, асабий ҳолатларнинг-ку саноғи йўқ.

Бир мисол: Иброҳимжон ака ҳузурига телевидение мухбири келиб, у кашф этган илм тўғрисида интервью олади. Бу интервью янги илм даргоҳи учун дастлабки ютуқлардан бири бўлиши тайин эди. Аммо эртаси куни... "дўст" ниқобидаги кимсаларнинг фитнаси билан олим устидан хизмат текшируви бошланади...

"Ўша савол-жавоб атиги бир дақиқа давом этганди, — дейди домла. — Бунинг устига янги илм аллақачон барча расмий идораларда рўйхатдан ўтган, халқаро гувоҳнома ҳам олинган эди".

Профессорнинг камтарона жавобига яна шуни қўшимча қилса бўлади: ўшанда бу кашфиёт халқаро миқёсда ҳам тан олинган, фан яратган ўзбек олимининг номи илк бор оламшумул алломалар қаторида қайд этилган эди. Бу ерда эса олимни шарафлаш ўрнига..., Энг қизиғи — фитнани бошлаганлар ва "хизмат текшируви" ўтказганларнинг илмдан буткул йироқ кимсалар эканлиги эди. Аммо домла ҳеч кимдан хафа бўлмаслик ва бировни ноўрин ранжитмасликка ўзида куч топа олди. Ҳамиша одамлар юзига очиқ чеҳра билан қарай олишнинг ўзи катта ютуқ. Инсоннинг асл кучи ҳам ана шунда! Табиийки, "текширув"лар ғаразгўй кимсалар кутган натижани бермади. Аксинча, ўзлари домладан узр сўрашга мажбур бўлдилар. Иброҳимжон Асқаров эса ҳамон ўша-ўша — хушчақчақ, серғайрат. Илмий фаолиятини аввалгидек кўтаринкилик билан давом эттираверди. Бугунги кунда домла ёзган илмий китобларнинг нашр адади бир қанча миллионларни ташкил этади. Ҳавас қилса арзийди...

Кўҳна ҳинд донишмандлик китоби "Калила ва Димна"дан ўқиймиз: "Ҳунар эгаларини ҳамиша истеъдодсиз ва бахил одамлар оёқ ости қиладилар, улар олчоқ ва разил одамларнинг нафрат ва ғазабига сабаб бўладилар. Истеъдодсиз, бахил, олчоқ ва разил одамлар истеъдоди ва олижаноб одамлардан кўпдир, шунинг учун ғийбат ва бўҳтон билан яхшиларни ҳалок этадилар. Хасис сахийни кўрса, жоҳил олим билан мажлисга тушса, аҳмоқ оқил билан суҳбат қурса, юраклари сиқилиб, қонлари қайнаб кетади. Истеъдодсиз одамлар ҳунар эгаларини ерга уриб, уларни гуноҳкор қилиб кўрсатишга ҳаракат этадилар. Диёнатни жиноят қилиб кўрсатадилар, бахт-саодат воситаси бўлган ҳунар ва истеъдодни бахтсизлик василасига айлантирадилар".

Фикрнинг давомини бошқа китобдан топамиз: "Ҳаёт йўли тор ва қоронғу сўқмоқдан иборат. Кимки ақл машъалини юксак тутиб олға юрса, тириклик мусибатларидан омон қолажак. Ожизлар мусибат борбарида нобуд бўлар, кучлилар янада кучга тўлурлар. Илло, оташ пахтани куйдириб, темирни пўлатга эврилтирур".

Демак, ҳаёт йўлларидаги тавий курашларда кимдандир хафа бўлиш ўринсиздир. Ёки Иброҳимжон ака қисқагина деганидек, "Хафа бўлмасликни ўрганиш керак"! Тош уриб синдирса олтин косани, тошнинг нархи ошмағай, олтин баҳоси тушмағай. Шундай экан, ўз баҳоингни туширма!

Профессор Иброҳимжон Асқаров ўз маърузаларидан бирида кимёвий элементларнинг инсон жисмида тутган аҳамиятига тўхталиб ўтади. Маълум бўлишича, ҳар бир элемент инсондаги маълум бир қобилиятнинг шаклланишида муҳим ўрин тутар экан. Масалан, устухон, сочлар ва бошқа аъзоларни кальцийсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ҳатто, табиатда камёб бўлган литий элементи инсонга фикрлаш ва хотира фаолияти учун зарур экан. Шуларни тинглаётиб, беихтиёр савол туғилади: домла, ҳасадгўйлик-чи, у қандай элемент етишмовчилигидан пайдо бўлади? Ғараз, адоват...ни ҳам кимёвий элементлар билан даволаса бўладими, домла?

Дарвоқе, профессор Иброҳимжон Асқаров яратган бир қатор мўъжизавий малҳамлар бугунги кунда турли хасталикларни даволашда кенг қўлланилмоқда! Яна баъзи "қизиқувчилар" учун дарров айтиш жоиз: бу дорилар расман рўйхатга олинган ва кенг қўлланишга тавсия этилган. Шифо топаётганларнинг самимий дуолари эса — олим топган энг катта бойлик! Ҳадис: "Одамларнинг сенга ҳожати тушар экан, демак, сен — Аллоҳнинг суйган бандаси экансан".

"Хафа бўлмасликни ўрганиш керак"! Агар ўзинг ўғри бўлиб, бошқаларга "Ўғрилик қилма!" дея харчанд уқтирсанг-да бефойда. Сўзинг таъсир кучига эга бўлиши учун, аввало, унга ўзинг амал қилмоғинг шарт. Бу — асрлар синовидан ўтган ҳақиқат. Шунинг учундир, Домланинг биргина иборасидан шунча сабоқ олдим. Шунча ҳикмат топдим. Хафа бўлмасликни ўрганиш учун эса, энг аввал, ўзинг руҳий юксакликка етишувинг, имонинг соф бўлиши шарт.

Хўш, унда одамзот қандай ҳолатларда хафа бўлса арзийди? Бизнингча, Яратганни танимасликдан, умрни бекорчиликда ўтказишдан, ибодат ҳамда илмдан йироқ бўлишликдан хафа бўлса арзийди. Аслида шундай бўлган тақдирда ҳам аввало ўзимиздан хафа бўламиз, холос. Чунки астойдил ният, ҳаракат ва интилиш билан жуда кўп нарсага эришиш мумкин. Профессор Иброҳимжон Асқаровнинг ҳаётий ибрати бунга яққол мисол бўла олади.

Бахтиёр ҲАЙДАРОВ,
журналист

Таклиф

МУКАММАЛ БИЛИМГА ХОҲИШ БОР, ЛЕКИН...

Ҳамма замонларда ҳам давлатнинг келажаги ёшларнинг интелектуал қобилияти, интилиши ва дунёқараши билан баҳоланади. Агар ёшлар кучли билимга, ўзининг мустаҳкам ғоясига эга бўлса, улар давлатнинг юксалиши учун муносиб ҳиссаларини қўшадилар. Айниқса дунё тезкорлик билан янгиланишга юз тутаётган замонамизда бу нарсалар жуда муҳимдир. Техника борасида ҳам дунёда жуда кўп янгиликлар қилинаяпти. Қадимда инсонлар бошқа давлатларда бўлган ўзгаришларни, оламшумул воқеаларни бир ой ёки ундан кўп муддатда билган бўлса, бугунги кунда дунёнинг хоҳлаган нуқтасида бўлган бирор бир янгиликдан бир зумда интернет орқали хабардор бўлиш мумкин. Шу билан биргаликда бу ҳол ғоялар, мафкуралар, маданиятлар ва цивилизациялар ўртасидаги курашни янада кескинлаштиради. Бундай жараёнда ўз сўзини айта олиши учун халқнинг илмий салоҳияти юксак бўлиши керак. Салоҳиятли халқни эса маънавий жиҳатдан енгиб бўлмайди. Бу даражага етишишда эса китобнинг ўрни беқиёс. У инсоннинг илм йўлидаги энг яқин дўсти, ҳамкори ҳисобланади. Турли фанлар бўйича китобларнинг етарли бўлиши ўз билимини оширмоқчи бўлганларга анчайин қулайлик туғдиради. Агар улар ўз она тилида бўлса, ўқувчилар учун янада яхшироқ бўлади. Шу сабабли ҳам юртимизда кўплаб дарсликлар, илмий ва бадиий адабиётлар, қўлланмалар нашр этилди.Чет эл адиблари асарларининг ўзбекча вариантлари яратилди. Бу эса ёшларнинг жаҳон стандартлари асосида билим олишларини таъминлайди. Лекин бу борада олиб борилаётган ишлар ёшларнинг эҳтиёжларини қондиряптими?..

Бу саволни қўйилиши айримлар учун эриш туюлиши мумкин. Чунки ўқийман деган ёшлар учун кўплаб шароитлар яратилди. Бироқ шуни ҳам айтиш керакки, зарур манбаларнинг ўзбек тилидаги вариантини топишда айрим муаммолар ҳам йўқ эмас. Тасаввур қилинг, сизга бир мавзу жуда ҳам қизиқарли бўлди. Шу мавзуга тегишли қўшимча манбалар билан танишиб чиқиш учун устозингиздан адабиётлар рўйхатини сўрадингиз. Китоблар номини кўргач эса, сизнинг ҳафсалангиз пир бўлади. Чунки керакли манбаларнинг асосий қисми рус тилида ёки инглиз тилида берилган. Сиз бу тилларни биласиз, лекин илмий манбаларни ўзбек тилида ўқигандек тушунмайсиз... Бугунги кунда кўпчилигимизнинг муаммомиз ҳам мана шунда. Айримлар бу тилларни мукаммал билишини айтиб юқорида келтирилган мисолларни инкор этиши мумкин. Шундай тенгдошларимизнинг борлиги, албатта, мени қувонтиради. Лекин шуни ҳам айтиб ўтиш кераkки, биладиганлардан билмайдиганларнинг сони юқорироқ. Шу сабабли кўплаб талабалар ўзларига керакли адабиётларни ўзбек тилида топа олмайдилар. Бу нарса уларни мукаммал билим олишларига тўсқинлик қилади. Ушбу ҳолатни мактаб ўқувчилари ўртасида ҳам кузатишимиз мумкин. Уларнинг кўпчилиги бошқа тилларни ўрганмоқчи бўлади, шу тилларга қизиқади. Аммо зарурий қўлланмаларнинг асосий қисми рус тилида берилган. Табиийки, бу ҳолат уларга қийинчилик туғдиради. Кўпчилигимиз бу вазиятда ўқувчиларнинг ўзини айбдор деб биламиз. Мактабни битиргунга қадар рус тили ўргатилган ўқувчи тилни билмаса, бошқалар эмас унинг ўзи айбдор бўлади, деб ўйлаймиз. Маълум бир маънода бу фикрда ҳам жон бор. Шаҳарда ва марказроқ жойда ўқиганлар рус тилини яхши билади. Чунки муҳит ҳам уларни тарбиялаган. Лекин қишлоқ мактабларида "твоя-моя" қилиб ўрганган ўқувчилар қандоқ қилиб бу тилни мукаммал билиши мумкин? Ўзи яхши билмаган тил орқали бошқа тилни қандай қилиб ўргана олади? Агар масаланинг бошқа томонига эътибор берадиган бўлсак, ўзбек тилига давлат тили мақоми берилганлигига ўн олти йил бўлди. Шундай экан, нега энди ўқувчилар манбаларни ўзбек тилида ўрганмаслиги керак? Унинг рус тилини билмаслиги саводсизлигини белгиламайдику. Агар керакли дарсликлар она тилимизга таржима қилинганда талабалар учун яхши қулайлик яратилган бўларди. Бир неча йил олдин инглиз тилини ўрганмоқчи бўлган ёшлар инглизча-ўзбекча мукаммал луғатни топишлари амри маҳол эди. Топилганлари ҳам иттифоқ даврида чиққан луғатлар бўлиб, мукаммал дея олмасдик. Инглиз тилини ўрганиб олий ўқув юртларга кирмоқчи бўлган ёшлар, бу эски луғатларни ҳам топиши қийин бўларди. Рус тилида эса инглизча манбалар жуда кўп. Жумладан менинг ўзим ҳам шундай қийинчиликлар билан инглиз тилини ўрганганман. Биламизки, тил ўрганиш мураккаб жараён, айниқса уни яхши билмаган тилингиз орқали ўзлаштирмоқчи бўлсангиз. 2004 йили янги инглизча-ўзбекча луғатнинг тузиб чиқилгани, тил ўрганувчилар учун бирмунча қулайлик яратди. Лекин бу луғатни китоб сотиладиган расталардан топасиз. Мактаб кутубхоналарида эса уни ахтармасангиз ҳам бўлаверади. Луғатсиз қандай қилиб тил ўрганиш мумкин? Бошқа тилларни ўрганиш учун керакли манбаларнинг топилишида ҳам шундай муаммоларни кузатишимиз мумкин. Бундай ҳолда ўз-ўзидан яна рус тилига мурожаат қиламиз. Кўплаб ўқувчиларнинг айнан шу сабаблар туфайли тил ўрганишни ташлаб кетганининг гувоҳи бўлганман. Рус тилида манбаларни кўп топилиши шу тилни мукаммал билганлар учун яхши. Аммо улар рус тилини тушунмаса-чи? Бу эса кўплаб ўқувчиларнинг тил ўрганишига салбий таъсир кўрсатади. Бугун ватанимиз озод, юртимиз тинч. Ёшларнинг чуқур билим олиб, чет эллик тенгдошларини лол қолдирадиган янгиликлар яратиши учун имкониятлар бор. Агар бу йўлда юқорида айтиб ўтилган муаммолар бартараф этилса, хорижий тиллардаги қўлланмалар ўзбекчага таржима қилинса, ёшларга янада қулайроқ бўларди.

Актамжон ХУДОЙҚУЛОВ,
талаба

— Ёши 80 да бўлса ҳам, бадантарбия билан шуғулланиб чопиб юради. Биз ҳам юрибмизда 40 ёшга кирмай қорин қўйиб, арoқ ичиб...

А. ҲАКИМОВ чизган

Мулоҳаза

МИЛЛИЙЛИГИМИЗ ҚАНИ?

Бугунги ҳаётимизда учрайдиган ҳар бир нарса муаммога айланар экан, эртами кечми уни ечиш учун барибир бош қотирилади. Шундай экан, бизда ҳам миллий мактабларимизнинг бўлиши ҳақида қайғуриш вақти етиб келмадими, деб ўйлаймиз.

Республикамизда бунинг ривожи учун қулай шароитлар мавжуд эканлиги ҳеч кимга сир эмас, чунки бизда ўғил болалар билан қизлар сони деярли тенг, уларни ажратиб, ўқитиш учун ортиқча пул харажатлари сарф этилмайди. Шу ерда бир савол туғилади: "Хўш, миллий мактабларда болаларни ажратиб ўқитиш зарурми?" Мен албатта, зарур деб биламан. Сабаби, аралаш ўқитилиши натижасида ўғил болаларимиздаги азал-азалдан шаклланган миллий ғурур йўқолиб боряпти. Масалан, ҳаттоки биринчи синф боласи ҳам қизлар билан бир партада ўтиришга уялади. Бизлар эса уларни бирга ўтиришга мажбурлаймиз, натижада, ўғил болалардаги ғурур, қизларимиздаги уятчанлик йиллар давомида аста-секинлик билан йўқолиб, сўна бошлайди. Шунинг учун ҳам ҳеч бўлмаганда юқори синфларда улар ажратиб ўқитилса, қизларга аёллар, ўғил болаларга эркак муаллимлар "Одобнома", "Оила этикаси" ва "Биология" фанларини ўқитишса, болаларимизнинг жинсий тарбияси учун ҳам, оила ва турмуш тарбияси учун ҳам жуда яхши бўлар эди.

Ўзбек миллий мактабларида қизлар тарбиясига ҳам алоҳида эътибор берилса, улар одобли, иболи, маданиятли, ахлоқли қилиб тарбияланса, ҳар доим улар ўртасида одоб пардаси бўлса, шундагина бу улғаяётган ёшлар бир-бирларини ўта ҳурмат қиладиган бўлади, қизлардаги шарм-ҳаё кучайса, ўғил болалар ҳам уларнинг олдида ўйлаб гапирадиган бўлади.

Ҳозирги кунда эса қизлардаги одоб-ахлоқ чекиниб, ҳатто улар ўғил болалардан ўтказиб сўкинадиган бўлиб қолишган... Мен буларни нафақат ёшларнинг ота-оналарнинг, маҳалланинг, мактабнинг, муаллимнинггина дарди бўлиб қолмай, жамиятимизнинг, бугунимизнинг, келажагимизнинг ҳам дарди, деб ҳисоблайман.

Ҳаммамиз бирлашиб, "Бирлашган ўзар, бирлашмаган тўзар" деган мақолга амал қилсаккина ёшлар тарбиясида учрайдиган хатоларни тузатсак бўлади.

Мен республикамиздаги барча мактаб ўқувчиларининг ўзбекона кийинишлари тарафдориман. Бунда ҳам гап кўп. Бизнинг миллий кийимларимиз қадим-қадимдан ота-боболаримиз томонидан инсон организмининг ривожланиши, шахс камолоти учун мослаб тикилган бўлиб, пахтадан олинган матодан тайёрланган. Айниқса, ҳозирги спорт кийимларига қаранг, юқори синф қизлари ҳам ўғил болалар билан бир хил спорт кийимида дарсга келиши шарт. Бу тор, тағин синтетик матодан бўлган кийимда бадан терлайди, қишлоқ мактабларида эса ювиниш жойларининг ўзи муаммо. Ўқувчилар спорт машғулотларидан сўнг бошқа дарсларга ҳам кириб ўтиришади. Кейин, бу спорт кийимларининг қимматлигини айтмайсизми...7-8 нафар фарзанди бўлган оилалар болаларига спорт кийими олиб бериш учун қийналишади. Олиб бермаса, ўқитувчиси дарсга қўймайди. юқоридан топшириқ шунақа...

Аннамурод ЖУМАҚУЛИЕВ,
Сурхондарё вилояти

Таъзия

Жиззах вилояти ҳокимлигининг Матбуот маркази, Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмасининг вилоят бўлими бошқаруви, "Қалам" клуби Пахтакор туманининг "Пахтакор ҳаёти" газетаси ижодий гуруҳи раҳбари, Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси аъзоси Холбўта Худоёровга акаси

Эсон ХУДОЁРОВнинг

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Танишув

ҲАЁТ ХУДДИ ОНАМГА ЎХШАР

Қўлимда бўлсайди туғилмоқ-ўлмоқ,
Увол қилмаслик-чун муқаддас вақтни.
Ва банд этмаслик-чун буюклар ўрнин
Бўлмаслик-чун тақдир илгида ўйин
Туғилмас эдим!

Қўлимда бўлсайди туғилмоқ-ўлмоқ,
Улуғ зотлар ётган азиз тупроқни
Макруҳ танам билан булғамаслик-чун
То поклаб бўлмайин руҳим ишқ ила
То ҳазрати инсон бўлмасдан тугал —
Ўлмас эдим!

ҲАЁТ

Ҳаёт худди онамга ўхшар,
Бошим силаб ғамимни ейди.
Ўн саккизга тўлсанг ҳам, ўғлим,
Мен-чун ҳамон боласан, дейди.

Ҳаёт худди отамга ўхшар,
Баъзан сўкар — ғамимни ейди,
Ўн саккиз! Бу ҳазил ёш эмас,
Ўз аравангг ўзинг торт дейди.

БОЛАЛИК

Сўрасалар, ким бўласан деб,
У маҳаллар жиккак боламан
Айтар эдим ғоздек ғўддайиб
Катта бўлсам шоир бўламан!

Аммо ёшим улғайган сайин,
Ёв ёмғирлар ёғди бошимга.
Йиғсам буткул чўкиши тайин
Замин кўздан оққан ёшимга.

Бола эдим мурғак тасаввур,
Бу жаҳонни билардим-да пок.
Ўйламасдим — дунё соқов-кўр,
Бу кун кўксим этди-ку чок-чок.

Оғир дардан бўлмасдан холос,
Нафс тўймас - тамшанаверар.
Талашмоқлик итларга-ку хос
Нега инсон талашаверар?!

Ўтгандан сўнг юрарлар мақтаб,
Тиригида етмай қадрига.
Орзуси йўқ — матлаби мансаб...
Оҳ... катталар... бунча шарманда.

Сен бунчалар беғубор, сўлим,
Болалигим, гуноҳимдан кеч!
Қайтдим силтаб борига қўлим,
Катта бўлгим келмаяпти ҳеч!

Зоҳиджон ХОЛОВ

Ҳажвия

МЕН МАШҲУРМАН ЭНДИ!

Мени телевизорда кўрсатишди. "Бўш келма, ижодкор!" телетанловида. Отнинг қашқасидай танилиб кетдим. Кўчада одамлар бир-бирларига мени кўрсатишиб тиржайишади, денг! Ишонасиз-ми, барибир хотинимга ёқмадим. Болаларим ҳурмат кўрсатишди. Қучоқ очиб пешвоз чиқишди, юзларимдан чўлп-чўлп ўпишди.

— Ўзимизнинг қизиқчи отамиз! — дейишарди тилларидан бол томиб. Оғизлари қулоққача тортилган.

— Хотиним эса... Наҳотки телевизорда чиққанлигимни кўрмаган бўлса? Ахир бу иш мен учун даҳшат! Унинг кулавериб кўзларидан ёш чиқишини орзу қиламан. Бунинг уддасидан чиқолмасам, мен бу оламда нима қилиб юрибман?! Йўқ, ҳайтовур телевизорда чиқаётган эрини жижжа томоша қилганга ўхшайди. Негаки, менга лабини буриб кўрсатди:

— Шуям томоша бўлди-ю? Масхарабоз!..

Шунисигаям шукур. Эҳ, сен шошмай тур ҳали; кўзларингдан ёш чиқазвораман!

— Ота, бизниям бир кулдиринг? — деб қолди дабдурустдан кичкинам.

— Ҳа, ҳа, ота, "Японча исм" деган аскиянгизни айтиб беринг? — илтимос қилди каттам.

— Йўқ, сизларнинг талабингизга биноан, яп-янгиси бор! — дедим илҳомим жўшиб.

Ахир бу хотинимга ўзимнинг машҳурлигимни тан олдиришда айни муддао-ку? Бўш келма, ижодкор!

— Вуй, яшасин, айтинг! — деди каттам қўлимга қаҳва тўлғизилган идишни тутқазаркан. Ханда айтишни бошлаб юбордим. Ижро қиляпману кўзим хотинда.

"Бир куни дўхтирга бориб арз қилдим, дедим образга кириб, — дўхтир, қачон қаҳва ичсам бас, нукул қулоғим оғригани-оғриган. Давоси бормикин?

— Унинг давоси жуда осон, — деди дўхтир.

— Наҳотки? Нима қилсам тузалади? — сўрадим.

— Қаҳвани оғзингизга олиб боришдан аввал идиш ичидаги қошиқни олиб қўйинг, вассалом!".

Болаларим мириқиб кулишди. Хотиним қош чимириб қаради:

— Отангиз тўқиб чиқарди.

— Тўқимадим, бўлган воқеа, — эътироз қилдим.

— Тўқидингиз!

— Ёқмадими? Бошқа янгисидан бор...

У лабини бурди:

— Яна тўқийсиз-да, бирам бачканасиз-ей!..

Ёмо-он алам қилди-да! Тўхтаб тур, ҳали кўзларингдан ёш оқизвораман!..

"Йўлда кетаётсам, бир оғайним учраб қолди, — дея янги қизиқчилик ҳикоямни бошладим.

— Ҳа, жа-а шошиб кетяпсан? Йўл бўлсин? — сўрадим.

— Уйга шошяпман, — дейди.

— Йўғ-е, уйгаям шошиладими одам? — дедим. -Тинчликми?

— Хизматкор кетиб қолган. Хотиним уйда ёлғиз. Ўзинг-чи, ўзинг қаёққа шошяпсан? — деб сўради мендан.

— Мен ҳам уйга, — дедим бамайлихотир, — хотин бола-чақаларни олиб онасиникига кетувди. Хизматкор қиз уйда ёлғиз...".

Хотиним бирдан кўзларини мошдай очиб, менга тикилиб қолди. Совуқ учқун чақнади. Момақалдироқ гулдираб, чақмоқ чақиш онлари яқинлашаётганини сезган болаларим бири олиб, бири қўйиб сакраша ва чапак чала бошлашди:

— Отам тўқиди, отам тўқиди!!! — дерди жон-жаҳди билан кичкинам.

— Ҳа, ҳа, тўқиди!!! — дерди ўлиб-тирилиб каттам.

Хотиним эса қўлига оташкуракми, ўқлоқми илаштириб олиш илинжида пайпасланарди.

— Йўқ, бу — бўлган воқеа! — дерди лаблари шивирлаб. Мижжасидан эса кўз ёшлари оқиб туша бошлади. Ана энди хотиним учун ҳам ҳеч унутилмас, машҳур кишига айландим.

Бўш келма, ижодкор!..

Муҳаммад ҚОДИР

Ўзингни англаб ет! Mustaqil gazeta HURRIYAT
Муассис: Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси
Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Тел-факс: 41-49-91. Тел: 135-39-01, 41-52-72
Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Исмат ХУДОЁРОВ
Таҳрир ҳайъати: Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Ҳаким САТТОРИЙ (масъул котиб), Раҳмон ҚЎЧҚОР, Шерзод ҒУЛОМОВ
Газета Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 034-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими — А-2.
Индекс: Якка обуначилар ва ташкилотлар учун — 233
Газетада чоп этилган мақолалардаги фактлар учун муаллиф жавобгар
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Навбатчи: Бунёд АБДУЛЛАЕВ
Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 455
Т: 4050
2 3 4 5 6
Ⓡ — тижорат белгиси.
Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.